

SEEMIG nemzeti és helyi adatstratégiák:
migrációval kapcsolatos adatrendszerek és adatfelhasználás

A projekt a South East Europe Programban az Európai Unió és Magyarország társfinanszírozásával valósul meg.

2014

**SEEMIG nemzeti és helyi adatstratégiák: migrációval
kapcsolatos adatrendszerek és adatfelhasználás**

**Központi Statisztikai Hivatal
KSH Népszámtudományi Kutatóintézet
Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata**

2014.

Szerkesztette és a helyi stratégiát írta: dr. Füzér Katalin, PMJV SEEMIG tematikus szakértő

Jointly for our common future

A „SEEMIG Nemzeti Stratégia a migrációs adat-előállítás és adathasználat fejlesztésére” című dokumentum a „ SEEMIG – A migráció és hatásainak kezelése Délkelet-Európában – Határokon átnyúló cselekvési program a tényekre alapuló stratégiákért” című, az Európai Unió South East Europe programja által finanszírozott stratégiai projektje keretében (Projektazonosító: SEEMIG - SEE/C/0006/4.1/X), a Trentói Egyetem által koordinált „Stratégiák, kapacitásépítés és határokon átnyúló párbeszéd” című munkacsomagban került kidolgozásra.

Az itt közölt információk a szerzők véleményét tükrözik, és a SEE programhatóság nem felelős ezen információkért, sem ezen információk használatáért.

Szerzők: Központi Statisztikai Hivatal, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata.

Jelen dokumentum szerzői jogi védelem alatt áll. Minden jog fenntartva.

A jelen dokumentumban foglaltak felhasználásával kapcsolatos tudnivalók megtalálhatóak a www.seemig.eu honlapon.

TARTALOM

Első rész - SEEMIG nemzeti adatstratégia

1. Bevezetés
2. Háttér
3. A migrációval kapcsolatos legfontosabb témák és kihívások
4. Az adatrendszer legfontosabb problémái
 - A koordináció hiánya az egyes intézmények között, illetve a releváns közpolitikai dokumentumok szükségessége
 - Az integráció hiánya
 - Nagymintás felmérések és népszámlálások problémái
 - A nyilvánosság számára hozzáférhető transznacionális adatbankok hiánya
 - A becslések nem megfelelő használata

Áttekintő táblázat

- Az adatminőség javításának legfőbb kihívásai és a SEEMIG projekt eredményei ezen a téren

5. Javaslatok és közpolitikai ajánlások

Második rész - SEEMIG helyi adatstratégia

6. Bevezetés
7. Háttér
8. A migrációval kapcsolatos kihívások
9. Az adatrendszerek kulcskérdései
 - A helyileg releváns adatok integrációjának hiánya: helyi adatbank
 - A KSH elemi adataihoz való hozzáférés hiánya: helyi KSH kutatószoba
 - A helyi fejlesztési kérdőíves vizsgálatok hiánya: Pécs Studies monitoring rendszer
 - Kapacitásbeli és egyeztetési problémák a helyi adatgazdák és felhasználók között: adat living lab
 - A helyi stakeholderek közötti együttműködés hiánya a migráció területén: helyi migrációs fórum

Áttekintő táblázat

10. Melléklet

ELSŐ RÉSZ - SEEMIG Nemzeti Adatstratégia

1. BEVEZETÉS

Ez a dokumentum javaslatokat fogalmaz meg a migrációs, munkaerő-piaci és humán tőkével kapcsolatos nemzeti adat-előállítás és adathasználat fejlesztésére vonatkozóan. A stratégia a SEEMIG projekt¹ által létrehozott elemzésekre és munkaanyagokra támaszkodik². A dokumentum összegzi és újrafogalmazza az ezen anyagokban foglalt megállapításokat egy komplex stratégia formájában, figyelembe véve azon kereteket, amelyeket a 2013-ban elfogadott magyar Migrációs Stratégia fogalmazott meg, illetve az Eurostat vonatkozó rendelkezéseit és az 2009-es máltai nyilatkozatot (Malta Declaration on Mainstreaming of Migration in Official Statistics, 2009. október 2). A dokumentum épít a migrációs, demográfiai és humán tőkével kapcsolatos folyamatok hosszú távú történeti elemzésére nemzeti és összehasonlító szinteken³ és az adatrendszerek teljes körű áttekintésére nemzeti és regionális szinten⁴, amely utóbbiból egy részletes akcióterv is született⁵.

¹ A "SEEMIG – Managing Migration in South East Europe" a South East Europe Programme stratégiai projektje, amely az Európai Unió és a Magyar Köztársaság társfinanszírozásával valósult meg 2012 júniusa és 2014 novembere között. A projekt vezető intézménye a Magyar Központi Statisztikai Hivatal.

A SEEMIG célja Délkelet - Európa hosszabb távú migrációs, humán erőforrás és demográfiai folyamatainak megértése, hatásuk vizsgálata a munkaerőpiacon, valamint a nemzeti és regionális gazdaságokban. A projekt átfogó célkitűzése, hogy támogassa a közszférát a közpolitikai tervezésben és stratégia-alkotásban.

A SEEMIG széleskörű partnerségre épült. A közreműködő partnerek köre 8 ország (Ausztria, Bulgária, Magyarország, Olaszország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia) kutatóintézetekre, egyetemeire, statisztikai hivatalaira, valamint helyi önkormányzataira terjed ki, további három ország (Albánia, Grúzia, Ukrajna) pedig megfigyelő státuszú partnereket delegált a projektbe.

² A felhasznált SEEMIG projekthez kötődő szakirodalom és SEEMIG projekt produktumok, valamint a szakértői egyeztetések teljes listája e dokumentum végén, az 1. Mellékletben található.

³ Dynamic Historical Analysis of Longer Term Migratory, Labour Market and Human Capital Processes in Hungary (2013), írta: Gödri Irén, Soltész Béla és Bodacz-Nagy Boróka, a helyi esettanulmányt írta Füzér Katalin és Marton Melinda.

Dynamic historical analysis of migratory, labour market and human capital processes - synthesis report for 8 South East European countries (2014), írta: Fassman, Heinz, Gruber, Kathrin és Musil, Elisabeth. :

Melegh, Attila: Net Migration and Historical Development in Southeastern Europe since 1950. Hungarian Historical Review 1, no. 3–4 (2012): 415–453. See: <http://www.seemig.eu/downloads/outputs/>

Az akcióterv a közigazgatás releváns kulcsszereplőinek bevonásával egy egyeztetési eljárás is keresztülment, a Pécssett megrendezésre került SEEMIG szakértői-kormányzati megbeszélés során. Mindezek felül jelen dokumentum több belső és külső szakértői ellenőrzésen esett át, és további stratégiai dokumentumokkal is összhangban van, amelyek részletesen az 1. Mellékletben kerültek felsorolásra.

2. HÁTTÉR

Magyarország történelmében a ki- és bevándorlás intenzitása változó volt az ország abszolút és relatív gazdasági haladása, illetve a politikai körülmények függvényében. Gazdasági és jövedelmi szempontból Magyarország a délkelet-európai térség egyik relatíve gazdag országának számított az 1950-es években, és egészen az 1980-as évekig növelte jólétét a világtátlaghoz viszonyítva, ekkor azonban egy stagnáló szakaszba érkezett. Ez a megtorpanás más, korábban szintén nagyszámú kivándorlót küldő országokhoz viszonyítva is szembeötlő, például Ausztriához vagy Olaszországhoz, amelyek az 1970-es éveket követően számottevő javulást értek el a relatív helyzetük tekintetében, és így nagyszámú bevándorlót fogadó országokká váltak. Az 1950-es években tehát Magyarország éppúgy kivándorló ország volt, mint a térség többi országa. Az 1956-os válság és tömeges kivándorlás részben olyan embereknek biztosított lehetőséget az ország elhagyására, akik bizonyos tulajdonságaik révén migrációra hajlamosabbak voltak: főként fiatal, képzett, munkát vállalni akaró és tudó emberek vándoroltak ekkor ki, és főleg azokból a régiókból, ahonnan történetileg mindig is jelentős volt az elvándorlás. Ez a tömeges kivándorlási hullám komoly demográfiai, gazdasági és politikai hatásokkal járt. 1956 után viszont Magyarországot az alacsony intenzitású elvándorlás jellemezte egészen az 1980-as évekig, amely részben a kiutazás korlátozásának, részben a relatíve javuló életszínvonalnak volt betudható.

Az államszocializmus időszakát az iparosodás relatíve magas szintje, a teljes foglalkoztatottság és a gazdasági növekedés magas rátája jellemezte az 1960-as években, majd pedig a szerény gazdasági növekedés és a stagnálás vált meghatározóvá. Az elfogadható életszínvonal

⁴ Analysis of existing migratory data production systems and major data sources in Hungary (2013), írta: Gárdos Éva és Gödri Irén, közreműködött Bodacz-Nagy Boróka, Kajdi László és Sárosi Annamária, a helyi esettanulmányt írta Füzér Katalin és Marton Melinda.

Analysis of existing migratory data production systems and data sources – synthesis report for 8 South East European countries (2013), írta: Gárdos Éva és Gödri Irén Elérhető: <http://www.seemig.eu/downloads/outputs>

⁵ Action Plan to improve and enhance the migratory data production system and data sources in Hungary (2014), írta: Blaskó Zsuzsa, Dickmann Ádám, Füzér Katalin, Gárdos Éva, Gödri Irén, Kajdi László, Kovács Marcell, Lindnerné Eperjesi Erzsébet, Melegh Attila, Sárosi Annamária, Sik Endre, Soltész Béla és Váradi Rita, hamarosan elérhető itt: <http://www.seemig.eu/index.php/downloads-project-outputs>.

politikai stabilitást biztosított. Az ország vezetőinek előzetes várakozásaival ellentétben azonban az életszínvonal növekedése a termékenység csökkenéséhez vezetett, és már az 1960-as évek elején a reprodukciós szint alá esett. Az 1980-as évek elején pedig megkezdődött a természetes népességfogyás, ami a korszak hátralevő részében változatlan maradt.

1980 körül a világ gazdaság egy új globalizációs ciklusa vette kezdetét, ami az ország külföldi adósságállományának nagymértékű megnövekedésével járt együtt, illetve a gazdasági fejlődés stagnálni kezdett a régió más államszocialista országaihoz hasonlóan. Ezen periódusban a gazdaság átstrukturálása is sürgető igényként jelent meg, ami végül a nyolcvanas évek végére a neoliberais gazdaságpolitika uralmához vezetett, és a termelő kapacitások és a munkahelyek számának csökkenését eredményezte.

Magyarország akkumulált relatív gazdagsága növelte az ország migrációs vonzerejét különösen olyan más, szegényebb államszocialista országokkal kapcsolatban, mint Románia vagy a Szovjetunió, amely országok belső válságai az 1980-as évek elejétől növekvő idevándorláshoz vezettek. Ebben a kontextusban, illetve a Magyarországhoz fűződő különösen erős etnikai és történelmi kötelékei miatt Erdély lett az a terület, ami a régió államszocialista rendszereinek összeomlásakor a legtöbb idevándorlót adta Magyarországnak, a sorban utána pedig két másik szomszédos ország, Ukrajna és Szerbia határ menti, magyarlakta területei következtek. Ezzel együtt Magyarország fokozatosan feloldotta a kiutazásra, következésképpen pedig a kivándorlásra vonatkozó szabályozásait is. Magyar állampolgárok is éltek a régebbre datálható történelmi kapcsolatok kínálta lehetőségekkel, amelyek például Németország és Ausztria felé könnyítették meg a migrációt.

A rendszerváltással párhuzamosan zajlott az ipar és a mezőgazdaság egyes ágazatainak összeomlása, valamint a közvetlen külföldi tőkebefektetés növekedése, amelyek hatottak az elvándorlás növekedésére. A vonzerő relatív növekedése azonban összességében az addig negatív migrációs egyenleget pozitívvá fordította, javarészt a határon túli magyarok tömeges bevándorlása miatt. Az 1990-es évek eleji (például Németországba irányuló) kivándorlási hullámok ellenére, Magyarország ezen a pozitív vándorlási egyenleg irányába mutató, egész Európát jellemző fejlődési pályán maradt a 2000-es évek első évtizedének végéig (amikor is a kivándorlás nagymértékben növekedni kezdett). Az ország teljes újraintegrálódása a versengő, egyenlőtlenül fejlődő globális kapitalista rendszerbe más demográfiai következményekkel is járt másfél millió munkahely megszűnése, illetve a gazdasági jólét relatív romlásának következtében. A termékenység még a többi európai országhoz viszonyítva is rendkívül alacsony szintre csökkent, míg a halandósági arány javulása a régió egyéb országaihoz képest csak késleltetve jelentkezett.

Az 1990-es évek eleji magas szint után az évtized további részében a bevándorlás egy alacsonyabb szinten stabilizálódott. A 2004-es EU-csatlakozást követően megnyíló összeurópai tér és a munkavállalás korlátozásának több lépésben történő feloldása fokozatosan a kivándorlás növekedését eredményezte – annak minden releváns formájában, így a tanulmányi célú, illetve a rövid- és a hosszú távú munkavállalási célú migráció tekintetében is. Magyarország főbb migrációs partnerországai azok lettek, amelyekkel az ország már hosszabb távú történelmi kapcsolatokkal rendelkezett, illetve fontos célponttá vált az Egyesült Királyság és néhány további kisebb ország. Másrészt viszont a külföldön dolgozó magyarok aránya a Csehországra és Szlovéniára jellemző alacsony szinten maradt, szemben a többi, Magyarországnál jóval rosszabb

relatív gazdasági helyzetben levő új EU-tagállam nagyobb arányú kivándorlásával. Ennek oka a magyar társadalom relatív jólétén (vagyis a globális átlaghoz viszonyított GDP/fő szintjén) túlmenően részben azzal is magyarázható, hogy a jóléti juttatások szintje meglehetősen magas, és részben kompenzálja az elvesztett munkahelyeket és az állásokkal kapcsolatos bizonytalanságot. Ez a relatív jóléti előny mára jelentősen lecsökkent.

A gazdasági válság alatt és után Németországban és Ausztriában megnövekedett a Kelet- és Közép-Európából érkező migráns munkaerő iránti kereslet, ami a származási országokban zajló, jóléti juttatásokat csökkentő, felsőoktatást érintő folyamatok és a hosszabb távú munkaerő-piaci problémák kontextusában a kivándorlás jelentős növekedéséhez vezetett. Ezt a migrációs potenciál-vizsgálatok is megerősítették, amelyek azt is kimutatták, hogy a kivándorlás valós lehetősége megnőtt, főként az idegennyelv-tudás javulásának köszönhetően. Meg kell jegyezni azt is, hogy a regisztrált magyar állampolgárok száma az állampolgársági törvény változása miatt is nőtt, amely lehetővé tette, hogy a történelmi Magyarország területéről származó, egykor magyar állampolgár felmenőkkel bíró külföldiek egyszerűsített honosítással válhassanak magyar állampolgárrá (amely lehetőséggel több, mint 500 ezren éltek 2011 és 2014 között). Ezen új magyar állampolgárok többsége olyan országokban él, ahonnan nagyarányú a kivándorlás, a vonatkozó célországok statisztikáiban pedig nem lehet elkülöníteni őket a Magyarország területéről kivándorló magyar állampolgároktól.

A tükröstatistikák tanúsága szerint a 2000-es évek elejétől egy növekvő kivándorlási trend figyelhető meg, míg a bevándorlás mértéke 2007 óta csökken. A SEEMIG becslései szerint, amelyek az ENSZ népszámlálási adatokból összeállított migrációs mátrixain és a születési ország szerinti stock adatokon alapulnak, Magyarország egyre negatívabb migrációs egyenleggel rendelkezik 2010 óta. Mindez az ország negatív demográfiai kilátásait még problémásabbá teszi. A kivándorlás növekedése és az ezzel párhuzamosan zajló gazdasági újrarendeződés nyomán a migráns hazautalásoktól való függőség is megnövekedett, ami más, korábbi államszocialista ország esetében is megfigyelhető.

Mindeközben Magyarország elvesztette vonzerejét a környező országokban élő, migrációt fontolgató emberek egy részénél, ami az ország romló relatív gazdasági helyzetével és a kumulatív, Európán belüli hálózati kapcsolatokra épülő migráció intenzitásának növekedésével párosulva a trendek változását eredményezte. Ez értelmezhető úgy, hogy hosszabb távon Magyarország fokozatosan nettó bevándorlóból nettó kivándorló országgá válik, amennyiben a ható tényezők nem változnak.

A migrációs egyenleg változása rontja az eltartási arányt is a korösszetétel változása révén (vagyis az aktív korúak részaránya lecsökken). A növekvő kivándorlás elsősorban a fiatal felnőttkorban levő magyarokat érinti. Ahogy a SEEMIG pilot kutatás kimutatta, az elmúlt évek kivándorlóinak többsége (67%-a) a 16-35 éves korcsoportba tartozik, így mind közvetlen, mind közvetett hatással vannak a népesség előregedésének folyamatára, utóbbi alatt a jövőben megszületendő gyermekek lehetséges számának csökkenését értve. Mindezek mellett a kivándorlók iskolai végzettség szerinti megoszlása a hosszú távú munkaerő-piaci kihívásokat is mutatja. Mind a felső-, mind pedig a középfokú végzettséggel rendelkezők felülreprezentáltak a kivándorlók között (az előbbiek az elmúlt években kivándoroltak 28%-át, az utóbbiak a 38%-át

teszik ki). Továbbá a szakmunkások aránya is átlagon felüli azon migránsok esetében, akik még kapcsolatban állnak a (korábbi) magyarországi háztartásukkal – az agy- és a szaktudás-elszívás jelensége tehát egyértelmű.

Összességében kijelenthető, hogy Magyarország fejlődési iránya változóban van, amennyiben nem az Olaszország, Szlovénia és Ausztria által mutatott fejlődési mintát követi, mint ahogy a 2000-es évek elejéig jellemző volt.. Az EU csatlakozást követően ugyanis az ország fokozatosan a kivándorló országok mintázata felé kezdett közeledni, számos oknál fogva, amelyek közül a gazdasági pozícióknak a világtárlaghoz viszonyított relatív romlása érdemel külön említést. Magyarország még nem kivándorló ország, de fennáll az esélye, hogy azzá válik. Ezt az is erősítheti, hogy a kelet-európai migráns munkaerőre komoly kereslet van a német gazdaságban, amely ország Magyarország hagyományos migrációs partnerének számít.

A fejlődési mintázatok eme lehetséges változásának és a függőségek különféle formái kialakulásának igen komoly következményei lehetnek, mivel nem csupán Magyarországot érinti a jelenség. A SEEMIG projekt népesség-előreszámításai és előrejelzései szerint a kivándorló országtípusba való átsorolódásnak 2060-ig több, mint egymillió főnyi extra népességfogyás lehet a következménye.

Ez a szcenárió nagyon komoly kihívásokat állítana a migráció és a fejlődés kapcsolata tekintetében, emiatt nagy szükség van a Magyarországról kivándorlók és az ide bevándorlók összetételének monitorozására egy hosszú távú fejlődési értelmezési keretben, amelyet a migráció és a nemzetközi (jogi) keretek és a globális pozíciók jelölnek ki.

A SEEMIG projekt elemzései – a hosszú távú történeti elemzés, a foresight gyakorlat és a fókuszcsoport eredményei – mind afelé mutatnak, hogy Magyarországnak a globális egyenlőtlenségi viszonyokban elfoglalt helyének és ehhez kapcsolódóan a migrációs rendszerekben, a be- és kivándorlási folyamatokban elfoglalt helyének tekintetében körültekintő cselekvés szükséges. A releváns adatrendszer és annak jövőbeli reformja lehetővé kell, hogy tegye a migrációra ható tényezők és az abból fakadó tényezők összefüggését, mégpedig azért, hogy pontos képpel rendelkezessünk a magyarországi helyzetről, illetve a hosszabb távú migrációs tendenciákról és fejlődési kontextusokról alkotott tudást a nemzeti és helyi szintű igazgatás döntéshozói jobban integrálhassák tevékenységükbe.

3. A MIGRÁCIÓVAL KAPCSOLATOS LEGFONTOSABB TÉMÁK ÉS KIHÍVÁSOK

A világgazdasági verseny, az európai integráció, a nemzetközi környezet változása és a demográfiai és munkaerő-piaci változások következtében a migrációnak, mint a munkaerő és a humán tőke forrásának a szerepe felértékelődik. Egyre több régió és egyre több ember vesz részt a migráció globális rendszereiben, különösképpen az Európai Unión belül. Így alapvető fontosságú minden nemzeti kormányzati rendszer számára, hogy minél precízebb és megbízhatóbb képet kapjon (a migráció mérésének módszertani nehézségei ellenére is) arról,

hogy országaik és lakóinak egyes csoportjai hogyan integrálódnak a globális hálózatokba, ennek pedig hogyan csökkenthetőek a negatív hatásai, és hogyan növelhetőek a pozitívak.

Ezen problémák Magyarország számára is egyre égetőbbek. A fenti kérdések, a megbízható adatok hiánya mellett, egy olyan témakört körvonalaznak, amelyben cselekvésre van szükség – ellenkező esetben hazánk sem a humán tőkével, munkaerőpiaccal és népesedéssel kapcsolatban nem tud megfelelő közpolitikákat alkotni, sem pedig nemzeti szintű stratégiákat nem tud létrehozni. Valós a veszélye annak, hogy a jövőben nem fogunk tudni megfelelő válaszokat adni a fentebb vázolt függőségi viszonyok okozta kihívásokra, amelyek a régión és Európán belül már most jelentős társadalmi feszültségeket okoznak, mind a migránsokat küldő, mind pedig a migránsokat fogadó térségekben.

Elengedhetetlen a következő társadalmi kihívások figyelembevétele:

- Az Európai Unió, Oroszország és Törökország egyes részei növekvő mértékben támaszkodnak a délkelet-európai kivándorló országokból érkező munkaerőre. Szükség van a régió komplex migrációs rendszerének folyamatos monitorozására, különös tekintettel arra, hogy Magyarország hogyan illeszkedik ebbe a rendszerbe. Szükség van a fejlődési szempontból értékelt egyenleg megvonására, ami a társadalmi, gazdasági és migrációs folyamatok összekapcsolt elemzése, valamint a makroregionális, nemzeti és helyi szinten jelentkező, egyenlő vagy egyenlőtlen, függőségi típusú kapcsolatok beazonosítása révén végezhető el. Szükség van releváns közpolitikák és stratégiák kialakítására, amelyek felerősítik a migráció pozitív hatásait, és csökkentik a negatívakat.
- Szükség van arra, hogy a migráció növekedésének monitorozásával párhuzamosan az aktív korcsoportok kivándorlás okozta számbeli csökkenése is vizsgálat tárgyává váljon, akár csak az időskorúak eltartási rátájának növekedése, a népesség elöregedésének intenzívebbé válása (és ennek területi és gazdasági következményei), valamint a helyi szintű egyenlőtlenségek negatív hatásai.
- Szükség van annak a megmérésére, hogy a kivándorló munkaképes korú lakosság által be nem fizetett társadalombiztosítási járulékok milyen kiesést okoznak az ellátórendszerek bevételeiben. Tudnunk kell, hogy az EU erősebb gazdaságai, az adott országok ellátórendszerei milyen plusz bevételekhez jutnak a migrációs folyamatok következtében.
- Szükség van a humán tőkevesztés egyes fontos eseteinek külön monitorozására, ideértve az aktív, munkaképes és magasan képzett magyar munkaerőt, a csúcstechnológiai iparágakban dolgozókat, illetve a magyar felsőoktatási rendszerben tanuló tehetséges diákokat, akik a központi helyzetű gazdaságokba, Nyugat-Európába és Észak-Amerikába áramlanak.
- Szükség van annak felderítésére, hogy Magyarország miért egyre kevésbé vonzó migrációs célpont. Ez azért különösen fontos, mert az országnak szüksége van a bevándorlásra ahhoz, hogy ellensúlyozza a magyar gazdaság európai és globális beilleszkedésének megváltozásából

fakadó negatív hatásokat. Magyarország könnyen elveszítheti a környező országok magyar népességének érdeklődését, akik hazánk helyett más országokba vándorolhatnak. Azokat a külföldi állampolgárok is gyorsan elveszíthetjük, akik nem telepednek le tartósan az országban. Ez az integrációs politika szempontjából is kihívást jelent.

- Szükség van a nagyarányú kivándorlás gazdasági hatásainak (hazautalt pénz, foglalkoztatottság, munkapiaci illeszkedési problémák változása, termelékenység javulása stb.) mérésére és olyan feltételek biztosítására, amelyek az esetleges pozitív hatások érvényesülését elősegítik.
- A hazatérő migránsok társadalmi összetételének, migrációs tapasztalatainak és motivációinak megismerése elengedhetetlen egy, a kivándorlók visszatérését és külföldön szerzett tapasztalatának hazai hasznosítását sikeresen támogatni kívánó politika számára. Jelenleg Magyarországon nem zajlik ilyen jellegű szisztematikus célzott adatgyűjtés. Ez annak ellenére van így, hogy a kivándorlás növekedésével párhuzamosan egyre fontosabbá válik a hazatérés folyamatának megértése és ez ezt elősegítő tényezők feltárása is. Amennyiben a nemzetközi migráció okozta emberi erőforrás veszteségeket mérsékelni kívánjuk, úgy ennek a hiánynak a pótlása kiemelten fontos, sürgős feladat. Az adatgyűjtés leginkább célravezető eszköze a nagymintás, reprezentatív survey felmérésekbe beillesztett, a hazatérő migránsok migrációs történetére vonatkozó kérdéssor lehet.

Mindezen kihívások egy olyan komplex stratégia megalkotását teszik szükségessé, amely feltárja az adatgyűjtés, adathasználat és stratégiaalkotás lehetőségeit nemzeti és helyi szinten egyaránt. A SEEMIG szakértői csoport szerint a migrációs és a kapcsolódó demográfiai, humán tőke és munkaerő-mobilitási adatokat feldolgozó statisztikai rendszerek fejlesztése csak a különböző (transznacionális, nemzeti és helyi) szinteken végrehajtott, koordinált beavatkozások eredményeképpen végezhető el. A cselekvéseknek eme komplex sora nélkül a migrációs statisztika hiányos marad, és nem fog megfelelő alapot nyújtani a döntéshozók tevékenysége számára.

4. AZ ADATRENDSZER LEGFONTOSABB PROBLÉMÁI

A fentebb felsorolt közpolitikai területeken jelentkező problémák közül a SEEMIG projekt által felállított szakértői munkacsoport a magyarországi migrációs adatrendszerekre vonatkozóan az alábbiakat találta a legfontosabbnak:

1. A koordináció hiánya az egyes intézmények között, illetve a releváns közpolitikai dokumentumok szükségessége

A magyar adatrendszer legnagyobb problémája az, hogy a migrációs adatok (a migránsok demográfiai, munkaerő-piaci, humán tőkével kapcsolatos adatai a nem-migráns népesség hasonló adataihoz viszonyítva, amely összehasonlítások alapján a fentebb vázolt fejlődési szempontú egyenleget meg lehetne vonni) szétszórtan találhatók meg az adatrendszer egyes alrendszereiben. (Az alrendszerek alatt az egyes adminisztratív, illetve a népszámlálási és egyéb felmérés (survey) alapú adatbázisok értendők.) Az elvándorlás ezen alrendszerekben csak nagyon hiányosan, nem szisztematikusan figyelhető meg. Elengedhetetlen feladat ezen adatbázisok átfogó és szisztematikus reformja, illetve az adatrendszer harmonizációja. A reformot azonban hátráltatja az általános politikai akarat hiánya, valamint a közigazgatási érdekek komplexitása és a köztük kialakult különféle érdekkülönbözősége. A magyar adatrendszer nem képes arra, hogy gyorsan releváns és átfogó adatokat állítson elő a nemzeti és helyi szintű kormányzati szervek és globális intézmények részére az elvándorlás és a bevándorlás tekintetében, és nem is lesz képes a jövőben sem, ameddig egy független és általános mandátumú kormányzati bizottság nem kerül felállításra, hogy koordinálja az erőfeszítéseket. E koordináció terén a SEEMIG projekt eddigi pozitív tapasztalatai mintául szolgálhatnak. Ezt a bizottságot kormányhatározatnak kell létrehozni, és a Magyarország Migrációs Stratégiájában foglaltakkal összhangban kell tevékenykednie. A bizottságba a Központi Statisztikai Hivatalon kívül a Belügyminisztériumot, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalt, továbbá a migrációval foglalkozó más államigazgatási intézmények, szakértők és gyakorló szakemberek minél szélesebb körét szükséges bevonni.

1.1. A magyar közvélemény számára megbízható információkat és elemzéseket kell biztosítanunk a migrációról, illetve a migrációval kapcsolatos okok és következmények tekintetében. Ezen elemző munka a fentebb javasolt bizottság további feladata lehet. A bizottság tehát felügyelné az adatrendszerek harmonizációját és reformját, illetve kiadna egy olyan, kétévenként megjelenő jelentést, amely a migrációt és annak társadalmi/gazdasági hátterét vizsgálja adatbankban összegyűjtött hosszú távú adatsorok alapján. A publikáció elkészítése az egész adatrendszer áttekintését igényli, így további reformokhoz adhatja meg a lendületet.

1.2. Magyarország Migrációs Stratégiája mindezek mellett bővítendő egy olyan melléklettel, ami az adatrendszer reformját célozza, és amely közpolitikai dokumentumként előirányozhatná a szükséges változásokat az egész kormányzati apparátus számára. Ennek az adatstratégiai dokumentumnak összhangban kell állnia az általános stratégiai célokkal. Az adatrendszer reformját célzó stratégia eredményeképpen megbízhatóbb adatok állnának rendelkezésre, ami Magyarország Migrációs Stratégiájának további fejlesztésére adna lehetőséget.

Összefoglalva, az adatrendszer reformját egy olyan állandó kormányzati bizottság hangolhatná össze, amelynek elsődleges feladata a különféle adminisztratív és egyéb regiszterek, survey és egyéb adatkészletek állandó felülvizsgálatának koordinálása, illetve egy kétévenkénti, a társadalmi összefüggéseket is taglaló migrációs jelentés kiadása lenne. A bizottság külön erőfeszítéseket tenne az elvándorlás jobb és megbízhatóbb mérése és elemzése érdekében. A bizottság előmozdíthatná a közigazgatási dolgozók képzését is, hogy az általuk előállított

migrációval kapcsolatos adatok szisztematikusabbak és áttekinthetőbbek legyenek, illetve azok integrálhatóak legyenek a szélesebb adatrendszerbe.

2. Az integráció hiánya

A magyar adatrendszert több szinten is integrálni szükséges.

2.1. A Központi Statisztikai Hivatal nem fér hozzá az egyes regiszterek egyéni szintű adataihoz. Szükséges a KSH számára a hozzáférés biztosítása ezen regiszterekhez.

2.2. A magyar adatrendszer nem képes releváns adatok előállítására annak következtében, hogy a népszámlálási kérdőívben, illetve egyes regiszterekben és felmérésekben nem szerepelnek olyan, a migrációs élettörténetre vonatkozó alapvető kérdések, mint az állampolgárság és annak megszerzési ideje, valamint a születési ország. (Lásd a SEEMIG Akciótervet a részletes leírásért.)

2.3. A különféle migrációs adatkészletek által használt definíciók nem egyeznek (beleértve magának a migrációnak, vagy például a háztartásnak a definícióját is).

2.4. Számos, statisztikai szempontból fontos, de a közigazgatási szervek saját szempontjai szerint a döntéshez fel nem használt információt nem dolgoznak fel ezen intézmények, annak ellenére, hogy az általuk kiadott űrlapokon és kérdőíveken a vonatkozó kérdések szerepelnek.

2.5. A legfontosabb regiszterek (népesség-nyilvántartás, idegenrendészeti nyilvántartás, társadalombiztosítási nyilvántartás, adóügyi nyilvántartás, oktatási adatbázisok stb.) nincsenek összekapcsolva egymással egy statisztikai PIN (személyes azonosító) kóddal, ami a legnagyobb akadálya annak, hogy el lehessen kerülni a duplikációkat, illetve ki lehessen bővíteni a regiszterek által lefedett személyek és attribútumok körét. Ez, pedig ahhoz lenne szükséges, hogy az előállított adatok megbízhatóbbak legyenek, illetve be lehessen azonosítani egyes migráns csoportokat egyes tulajdonságaik és társadalmi hátterük szerint. Ez megakadályozza annak elemzését, hogy mely kivándorló vagy bevándorló csoportok bírnak különös jelentőséggel a társadalmi és gazdasági szempontból. Arra sincs így lehetőség, hogy a migrációs életpályák követésével feltárhassuk a társadalmi integráció mintázatait. Ami a kivándorlást illeti, jelenleg nincs mód arra, hogy kiderüljön: a különféle regiszterekben inaktívként azonosított személyek mekkora hányada tekinthető kivándorlónak, így a kivándorolt népesség létszámának mérése az egész magyar adatrendszer tekintetében rendkívül problematikus.

2.6. Az adatrendszer integrálása nélkül nincs lehetőség arra sem, hogy a Központi Statisztikai Hivatal egy olyan integrált adatbázis fölött rendelkezzen, ami a fentebb felvázolt kormányzati bizottság munkájának alapjául szolgálhatna.

2.7. Az adminisztratív adatrendszerek integrálásának módszerei nélkül a statisztikai szolgálatok nem lesznek képesek arra, hogy a jelenleginél megbízhatóbb és frissebb adatokkal segítsék a közpolitika-alkotást. Az egyedi statisztikai azonosító (PIN) bevezetése különösen sürgetős, mivel ez – a szükséges adatvédelmi technikai keretek biztosítása mellett – összekapcsolhatóvá tenné a különböző regiszterekből származó adatokat. Továbbá az állampolgárok számára gyorsabb és egyszerűbb közigazgatási ügyintézés tenne lehetővé. Ennek eléréséhez az ügyintézőket, a közigazgatásban dolgozókat fel kell készíteni a meglehetősen komplex rendszerek kezelésére. Bevezetése esetén azonban az egyedi statisztikai azonosító segítségével kiszűrhetők lennének az adatok közti inkonzisztenciák, valamint megnyílna a lehetőség a regiszter alapú népszámlálások végrehajtására, ami jelentős költségmegtakarítással járna és a társadalmi változások időszerűbb (nem csupán tízévenkénti) nyomon követését is lehetővé tenné. A jelenlegi magyar regiszterek alapján nem lehet alapvető demográfiai adatokat előállítani olyan témákban, mint a termékenység, a családszerkezet és ezek változásai, sem pedig a humán tőkével és oktatással (és az ezekkel kapcsolatos egyéni életpályákkal), nyelvtudással, etnikai és nemzeti hovatartozással, vallással, egészségi állapottal és fogyatékkal kapcsolatos adatokkal kapcsolatban. Ezért sürgető az ilyen irányú fejlesztés.

2.8. A más országok regisztereiben tárolt, a bevándorolt magyar állampolgárokra vagy magyarországi születésűekre vonatkozó adatok a hivatalos magyar migrációs statisztika számára is igen fontos források lehetnének, de a definíciók és módszerek harmonizálásának hiányában az adatok nem összehasonlíthatóak és így nem használhatóak a hivatalos statisztika által előállított adatok kontrollálására sem. Az adatrendszerek integrációja tehát nem állhat meg az országhatárnál: mind európai, mind pedig globális szinten szükség van a kivándorlás szisztematikus nyomon követésére az adatrendszerekből való kijelentkeztetés alapján.

Összességében, a nemzeti szintű adatrendszer-integráció nélkül nem születhet előrelépés a migránsokra vonatkozó adatok megbízhatóbbá, frissebbé és olcsóbban előállíthatóbbá tétele terén, holott erre igen nagy szükség lenne a migráció társadalom- és gazdaságpolitikai szempontú elemzése érdekében.

3. Nagymintás felmérések és népszámlálások problémái

3.1. A nagymintás felmérések és kérdőív-alapú népszámlálások rendkívül fontos információforrások az EU intézményei, az Eurostat, a nemzeti kormányok és a helyi önkormányzatok számára Magyarországon éppúgy, mint más országokban. Értéküket elsősorban az adja, hogy nagyon fontos szociológiai információkat tartalmaznak a ki- és bevándorlókkal kapcsolatban, beleértve a munkaerőpiacon való részvételüket, a nyelvhasználatukat, az iskolai végzettségüket, tehát mindazokat a tulajdonságaikat, amelyek alapján értékelni lehet társadalmi és gazdasági szerepüket. Ezen felmérések használatát azonban hátráltatja, hogy a ki- és bevándorlókra vonatkozó minták nagysága (akárhogy is legyenek vizsgálva) túl kicsi ahhoz, hogy statisztikailag releváns adatokat képezhessünk belőlük. Mindehhez általában nyelvi problémák is párosulnak, vagyis egyrészt a kérdezőbiztosok kommunikációja alacsony szintű a bevándorló interjúalanyokkal, vagy akár teljes egészében elkerülik az

adott csoportokat. Szükséges a válaszadás hiányát rögzítő kódok áttekintése és mélyrehatóbb elemzése, valamint a hivatalos statisztika iránti általános bizalom növelése a megkérdezettek körében. Továbbá fontos szempontként kell kezelni a nyelvtudást a kérdezőbiztosok kiválasztása, értékelése és továbbképzése esetében.

3.2. Az olyan felmérések, mint a Munkaerő-felmérés (MEF) nem tud megbízható adatokat előállítani a megkérdezettek egyes társadalmi és gazdasági jellemzőiről migráns - nem-migráns bontásban a minta kis mérete és a mintavételi eljárás módszertana miatt. Ezen túlmenően a kérdőívekben nem szerepelnek erre vonatkozó kérdések. Emiatt szükség van olyan rendszeres időközönként megismételt kérdőíves modulok beépítésére, amelyek a migráció és fejlődés stratégiai fontosságú kérdésköreire (integráció, humán tőke elvesztése stb.) fókuszálnak.

3.3. A felmérések és a népszámlálások Magyarországon nem tudják megfelelően követni a kivándorlás folyamatait, több fontos akadály miatt. Ez legfőképpen az elvándorlók társadalmi és demográfiai összetételére igaz, ami a növekvő kivándorlás hatásainak értékeléséhez elengedhetetlen lenne. A probléma lehetséges megoldásai közül egy, a nagymintás Munkaerő-felméréshez csatolt extra modul használata a SEEMIG projekt keretében kipróbálásra került, és alkalmasnak bizonyult arra, hogy a kivándorló népesség összetételével kapcsolatban statisztikailag megbízható adatokat szolgáltatson. Mindazonáltal komoly módszertani problémákkal is szembesült a SEEMIG projekt, ami további innovatív megoldásokat tesz szükségessé olyan modulok használata esetén, amelyek az itt élő háztartástagokat célozzák meg, hogy tőlük gyűjtsenek be információkat a kivándorolt hozzátartozóikról. Ennek következtében úgy tűnik, külön kell választani az elvándorlás nagyságának és összetételének a mérését és az eltérő surveyek összekapcsolása révén kell új elemzéseket végezni.

Összességében, a különféle felmérések (Munkaerő-felmérés és egyéb) fejlesztése elengedhetetlen, különös tekintettel a migráns minták elemszámának növelésére és a nyelvi problémák megoldására. Szükség van innovatív transznacionális, nemzeti és helyi felmérések megtervezésére és végrehajtására, amelyeket részben már a SEEMIG projekt is kifejlesztett, mivel ilyen felmérések nélkül a migráns csoportok összetétele, életstratégiai és a helyi lakosság attitűdjei nem ismerhetők meg. Szintén rendkívül fontos, hogy az országos, regionális vagy helyi szintű népesség-előreszámítások figyelembe vegyék a SEEMIG projekt által kidolgozott, migrációval kapcsolatos hipotéziseket, amelyek történeti trendeken alapulnak.

A Munkaerő-felméréshez csatolt kivándorlástudományi módszertanának kifejlesztése során figyelembe kell venni a Lengyelországban illetve Litvániában kialakított hasonló módszereket is⁶.

⁶ A lengyel kérdőív megtalálható itt:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_methodology#Labour_force_status_definition

A litván módszer leírása itt: Lapeniene, V. (2009): New Approach to International Migration Statistics from Lithuania. Combination of data from Labour Force Survey and population registers. Paper presented at the 95th DGINS Conference "Migration - Statistical Mainstreaming" 1st October 2009, Malta.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/conferences/documents/95th_dgins_conference/LT_migration_95th_DGINS_Malta_09.pdf

4. A nyilvánosság számára hozzáférhető transznacionális adatbankok hiánya

A magyar adatrendszer nem képes arra, hogy egy könnyen hozzáférhető, összehasonlítható és fejlődési szemléletű (munkaerő-piaci, demográfiai és humán tőkével kapcsolatos adatokat is tartalmazó) migrációs adatbázis alapjául szolgáljon. Emiatt sem a magyar közigazgatásban dolgozók, sem pedig a döntéshozók, kutatók, nemzetközi szervezetek, közintézmények és egyéb érdeklődők nem tudnak megbízható és összehasonlítható adatsorokhoz jutni, amelyek a magyar helyzetet regionális viszonylatban láttatnák. A transznacionális perspektíva azért is fontos lenne, mert a közbeszédben félrevezetően csak a belső változásokra helyeződött a fókusz, így a migrációs folyamatok értelmezéséből kiszorultak a nemzetközi környezet okozta hatások, leszűkítve és eltorzítva ezzel a hazai közbeszédet. A SEEMIG kifejlesztette ennek a javasolt adatbanknak egy kezdeti verzióját (amit gyakran idéz a sajtó), de további koordinált erőfeszítésekre és finanszírozásra van szükség a fenntartására és arra, hogy a hosszú távú folyamatok megértéséhez és menedzseléséhez használható legyen.

5. A becslések nem megfelelő használata

Szemben a globális tendenciákkal, a magyar adatrendszer nem használja megfelelően a becsléseket. A magyar adatrendszernek tehát integráltabbnak kell lennie abban az értelemben is, hogy használja a sokféle adatforrás alapján kiszámított becsléseket és a globális migrációs mátrixokon alapuló módszereket, illetve járuljon is hozzá ezek fejlesztéséhez. A migrációs statisztika közvetlen megfigyelésen alapuló módszerei a jelenség természetéből fakadóan állandó problémákkal küzd, és ki kell alakítanunk több olyan becslési eljárást, amelyek pótolják a regisztereken és nagymintás felméréseken alapuló adatgyűjtési folyamatok hiányosságait. Az Egyesült Nemzetek Szervezete, a Világbank és számos kutatóintézet is élen jár ezen becslési eljárások kidolgozásában. Tisztában kell lennünk azonban azzal, hogy ezek a módszerek a globális migráció fő áramaira fókuszálnak, így csak korlátozottan használhatóak egy kisebb méretű országban, mint Magyarország. Tehát olyan új módszereket kell kidolgozni, amelyek megfelelnek a helyi feltételeknek. Ezek közé tartozna, hogy az elvándorlás összetételének és nagyságának mérése külön történné, de később ezeket megfelelő módszertannal összekapcsolná a KSH. Folyamatos próbálkozások folynak továbbá a „Big Data” (vagyis a közösségi médiából kinyerhető információk) felhasználására, hogy gyorsan és könnyen megszerezhető információhoz jussunk a migrációról mind stock, mind pedig flow adatok tekintetében, legfőképpen pedig a hálózatokat illetően. Ez egy igen ígéretes területnek tűnik. Nemzeti szintű kutatási projektek és a kapcsolódó értékelési munka anyagi forrásainak megteremtésére van szükség, és szakértői bizottságokat is létre kell hozni ezen törekvések támogatása érdekében.

ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZAT

Fő téma / kihívás	Az adatrendszer-reform koordinációjának hiánya	Az adatrendszer integrációjának hiánya	Nagymintás felmérések és népszámlálások problémái	A nyilvánosság számára hozzáférhető transznacionális adatbankok hiánya	A becslések nem megfelelő használata
Legfontosabb javaslatok a kihívás kezelésére	Kormányzati bizottság felállítása Új közpolitikai dokumentumra és adatbázisra van szükség	A KSH számára a szükséges törvényi és adminisztratív felhatalmazás megadása. Definíciók harmonizálása, egyedi statisztikai azonosító (PIN) bevezetése, egyes alapkérdések bevezetése az összes regiszterbe, EU szintű reformok	A migráns minta dúsítása A nyelvi akadályok legyőzése Új modulok kifejlesztése Kivándorló modulok létrehozása a SEEMIG pilot kutatás alapján Néhány új kérdés bevezetése a rendszeresen végzett nagymintás felmérések és a népszámlálás kérdőíveibe	A SEEMIG transznacionális adatbank fenntartása és fejlesztése	Létező becslési eljárások monitorozása Új becslések létrehozása
Beavatkozás szintje	Kormány, közigazgatás, törvényhozás	Kormány, közigazgatás, törvényhozás, Európai Unió	Eurostat, KSH	KSH	KSH
Releváns szereplők	Kormány és az összes közigazgatási regiszter adatgazdája (KEK-KH, BÁH, NAV, ONYF, EMMI), illetve a KSH és a Belügyminisztérium (mint a Migrációs Stratégiát jegyző intézmény)	Kormány és az összes közigazgatási regiszter adatgazdája (KEK-KH, BÁH, NAV, ONYF, EMMI), illetve a KSH és a Belügyminisztérium (mint a Migrációs Stratégiát jegyző intézmény)	Kutatóintézetek, KSH	A térség más statisztikai hivatalai	Kutatóintézetek, KSH

Releváns támogató intézmények	KSH, migráció ügyében érintett nemzeti kormányzati szervek, Belügyminisztérium	KSH, Belügyminisztérium, Eurostat	Kormány, politikai pártok	Transznacionális programok és szervezetek, akadémiai szféra, média	akadémiai szféra
Korábbi közpolitikai próbálkozás(ok) a témában (ha volt ilyen)	Kormányközi bizottság 2003-2006	Több, migrációs statisztikával foglalkozó projekt (EIA, EKOP, stb.) Egyes törvényi változások az adatfelvétellel és adatvédelemmel kapcsolatban	Migrációs modul 2008-ban SEEMIG pilot projekt és egyéb, a MEF javítását célzó projektek ESS modul	SEEMIG adatbank béta verzió	
A javasolt intézkedések rövidtávú (2-3 év) eredményei	Az adatrendszer-reform fő pontjainak azonosítása Fejlődési szempontok alapján létrehozott adatbank, összhangban a transznacionális adatbankok céljaival Első reformok bevezetése, első publikációk, szakértői munka a korábbi eredmények hasznosítására (beleértve a SEEMIG projektet is). Az elvándorlás jobb mérése.	Az adatrendszer mechanikus integrációja (definíciók egyezése, közös kérdések bevezetése, KSH hozzáférése a KEK-KH és az idegenrendészeti adatbázisokhoz)	A be- és a kivándorlást felmérő új modul sikeres kifejlesztése Összehasonlítható adatok a migráns csoportok összetételéről, egyes trendek meghatározásának lehetősége	Jobb minőségű komparatív adatokat tartalmazó adatbank a régió fejlődéséről, illetve a magyarországi folyamatok hosszú távú és transznacionális kontextusba helyezett, alaposabb megértésének lehetősége	A nemzetközi migráció részletesebb, összehasonlítható adatsorainak létrehozására való képesség, ami lehetővé teszi a magyarországi hosszú távú folyamatok jobb megértését
A javasolt intézkedések hosszú távú (6-8 év) eredményei	A hosszú távú folyamatok jobb megértése, az adatrendszer-reform hosszú távú stratégiájának létrehozása, rendszeres	Teljesen integrált statisztikai rendszer (egyedi statisztikai azonosító használata). Lehetőség a migrációs életutak követésére, és az	A migráns csoportok méretével és összetételével kapcsolatos trendek nyomon követésének képessége,	Hosszú távú együttműködés a térség más statisztikai hivatalaival és további adatcserék lehetősége	A döntéshozáshoz szükséges transznacionális szintű adatok előállításának lehetősége

	publikációk	egy migráns csoportok szociológiai jellemzőinek meghatározására	megbízható információk biztosítása a migránsok legfontosabb demográfiai, humán tőkével kapcsolatos és szociológiai jellemzőiről		
Lehetséges veszélyek és javasolt megoldások	A közigazgatási szervek érdekei ütközhetnek egymással, amit egy általános politikai felhatalmazás oldhat meg	Számtalan technikai és adminisztratív probléma és konfliktus, amelyek az egyes SEEMIG partnerországokban (pl. Szlovénia, Ausztria) használt jó gyakorlatok segítségével, illetve a kormányzati munka alapjául szolgáló adatok minőségének javítására irányuló határozott politikai akaráttal győzhetők le	Pénzügyi források hiánya, érdektelenség, illetve a felméréseket végző szakemberek túlterheltsége. Ezt személyes pénzügyi motiválással, a munkatársak képzésével és a kutatóintézetekkel való együttműködéssel lehet kezelni	Ösztönzők hiánya transznacionális szinten, illetve a transznacionális finanszírozás hiánya	Az inherens adatproblémák megakadályozhatják a megbízható becslések kifejlesztését. Ez további kutatásokkal, illetve szakértői konzultációval és értékeléssel kezelhető
Kapcsolódási pontok a nemzeti, uniós és transznacionális szintek között, ill. ezek fejlesztése	A bizottság azon is dolgozik, hogy koordinálja a globális adatbankok és adat-előállítók számára történő adatszolgáltatást	Az EU szorgalmazza az adatrendszerek integrációját, és az unión belüli laccím-regisztráció is változtatásra szorul. A máltai nyilatkozat is támogatja	Az Eurostat is szorgalmazza a felmérések jobb felhasználását migrációs témában A Társadalomstatistikáról szóló Wiesbadeni Memorandum, illetve a máltai nyilatkozat is ebbe az irányba mutat	Ez a javaslat önmagában transznacionális	Ez a javaslat önmagában transznacionális
Pénzügyi megvalósíthatóság és fenntarthatóság	A kormány feladata fedezni a szakértői munkaköltséget, a kiadványok költségét és az adatforrások fejlesztésének költségét	Szükség van jelentős kormányzati anyagi támogatásra, de később ez a kiadás megtérülhet az új, egyszerűbb rendszer	Viszonylag kis összegű, de stabilan rendelkezésre álló többlettámogatásra van szükség	A költségek fedezése aggályos. Lehetőség van a projektekkel transznacionális alapoknál vagy az	Viszonylag kis összegű többlettámogatásra van szükség

		alacsony működési költségének köszönhetően		Eurostatnál pályázni	
A végrehajtás javasolt felügyelője	KSH (utánkövetés)	KSH	KSH	KSH migrációs statisztikai csoportja	KSH
Folyamatban lévő beavatkozások	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs

Az adatminőség javításának legfőbb kihívásai és a SEEMIG projekt eredményei ezen a téren

1. Intézmények közötti koordináció elégtelensége helyi, nemzeti és transznacionális szinten. A SEEMIG projekt képes volt egy olyan partnerség létrehozására, amely hasznosnak és hatékornak bizonyult. A kutatóintézetek, statisztikai hivatalok, önkormányzatok és egyéb közigazgatási intézmények összekapcsolása egy kreatív és egymást kölcsönösen támogató szakmai kapcsolatrendszert alakított ki.

A különböző SEEMIG eseményeken az érintett nemzeti és helyi szintű intézmények képviselői kerültek kapcsolatba egymással. A SEEMIG Mesterkurzus emellett egy olyan munkacsoportot hozott létre, amelyben szinte minden releváns közigazgatási szervezet képviseltette magát, és amely áttekintette a SEEMIG Akcióterv javaslatait. A munka igen pozitív hangnemben zajlott, ami jó jel a jövőre nézve, hiszen a létrejött munkacsoport a javasolt kormányzati bizottság archetípusának tekinthető.

A javasolt nemzeti fejlődési adatbázis szintén tesztelésre került a SEEMIG projekt által. Az elkészült béta verzió jelentős mennyiségű indikátort tartalmaz a migrációra, valamint a munkaerő-piaci, demográfiai és humán tőkével kapcsolatos folyamatokra vonatkozóan.

2. Az integráció hiánya. A SEEMIG projekt teljes körűen áttekintette az adatrendszert, és felmérte az inkonzisztenciákat, definíciós problémákat és azokat a módosításokat, ahogy az adatrendszer részei integrálhatóak lennének. Többféle alternatívát is kínál ezekre a folyamatokra. Tartalmazza továbbá azokat az alapvető kérdéseket is, amelyeket minden regiszterbe be kellene vezetni. A Mesterkurzus áttekintette a felkínált adatrendszer-fejlesztési alternatívákat, és a résztvevő közigazgatási intézmények képviselői által konszenzussal fogadott javaslatok bekerültek az Akciótervbe. A SEEMIG projekt azt is megmutatta, hogy a Központi Statisztikai Hivatal számára alapvető fontosságú az együttműködés más intézményekkel, hogy szakmai koalíciók és munkacsoportok létrehozásával, valamint szakmai tapasztalatcserével emelhesse a tevékenységei szakmai színvonalát.

3. Nagymintás felmérések és népszámlálások. A SEEMIG projekt kifejlesztett egy olyan kísérleti modult, amely a magyarországi és a szerbiai Munkaerő-felmérésben tesztelésre került. Ezen a nagy mintán le lett kérdezve a nem-migráns háztartástag interjúalanyoktól, hogy vannak-e migráns rokonai / korábbi háztartástagjai. Ezzel a módszertannal megbízható adatok kerültek előállításra: a kivándorolt népesség létszámát ugyan alulbecsülte ez a módszer, de az utóbbi években kivándoroltak alapösszetételét igen megbízhatóan megmutatja. Mind Magyarországon, mind pedig Szerbiában egy online kérdőív is kipróbálásra került, de ez kudarcnak bizonyult, amely negatív tapasztalat ugyanakkor igen fontos, mivel ilyen próbálkozások eredményeit mind a szakértők, mind pedig a média hajlamos ellenőrizetlenül felhasználni. A módszer ugyanakkor fontos előrelépésként értékelhető, és további módosítások után ez lehet az egyik olyan eljárás, ami a nagymintás

Jointly for our common future

felméréseket és népszámlálásokat javíthatja a különböző modulvariánsok biztosítása révén. Két jelentés került publikálásra, amelyek a SEEMIG weboldalán elérhetőek. A kísérleti kutatás emellett arról is információt nyújtott, hogy az emigránsokat célzó felmérések technikailag hogyan kivitelezhetőek. Az elemzések során megállapítottuk, hogy az elvándorlás nagyságának és összetételének survey-es mérését érdemes szétválasztani, majd az eredményeket összekapcsolni.

4. Transznacionális adatbankok hiánya. A SEEMIG projekt egyik célja az volt, hogy kifejlessze a javasolt adatbank prototípusát, és ehhez elméletileg megalapozott, gondos szelekcióval létrehozott egy megfelelő indikátor-listát, időkeretet és néhány módszertani alapvetést (a hiányzó adatokkal, ütköző definíciókkal, globális adatok használatával kapcsolatban). Az adatbank-prototípus szabadon elérhető a SEEMIG weboldalán, és meglehetősen sokan használják is. A SEEMIG egy olyan szakértői hálózatot is létrehozott, amely segít az adatbank használatának felhasználóbaráttá tételében.

5. Nem megfelelően használt becslések. A SEEMIG áttekintette a releváns becslési eljárásokat, többek között a korábbi projektekből származókat, mint a Mimosa-t. Ezen felül nyomon követte azokat a próbálkozásokat is, amelyeket az Egyesült Nemzetek Szervezete, illetve legújabban a bécsi Wittgenstein Központ munkatársai vittek véghez annak érdekében, hogy a népszámlálásokból származó ENSZ migráns stock adatokból flow adatokat becsüljenek. A SEEMIG projekt munkatársai az elsők, akik ez utóbbi módszert alkalmazzák, és akadémiai publikációkban teszik közzé az eredményeiket. A KSH több vitát szervezett a becslések hasznosságáról, és az az általános álláspontja, hogy ez egy ígéretes jövőbeli fejlesztési irány. A SEEMIG ezen felül egy olyan becslési eljárást is kialakított, amely a népszámlálási adatokon alapuló népesség-előreszámítások hitelességét javítja azzal, hogy a becslések során a hosszú távú trendeket nagyobb súllyal veszi figyelembe, és így valószínűbb hipotéziseket formál meg a migrációról. A SEEMIG külön is javasolja a munkaerő-felmérésen keresztüli összetétel-mérés és a lakcímbejáráson alapuló elvándorlási volumen-mérés párhuzamos elvégzését, majd pedig együttes elemzését.

5. JAVASLATOK ÉS KÖZPOLITIKAI AJÁNLÁSOK

A fentebb felsorolt problémákon és lehetőségeken alapuló helyzetértékelés nyomán a SEEMIG projekt által felállított szakértői munkacsoport, beleértve az egyeztetési folyamatba bevont intézmények képviselőit is, a magyarországi migrációs adatrendszerekre vonatkozóan az alábbi tevékenységeket javasolja:

1. Egy állandó kormányzati bizottság felállítására van szükség, amely koordinálja a különféle adminisztratív és egyéb regiszterek, statisztikai felmérések és más adatkészletek állandó szupervízióját, és amely elő tud állítani egy alapvető elemzést a migrációról és annak

nemzeti szintű társadalmi és gazdasági hatásairól, ami hosszabb távú folyamatok vizsgálatán alapul. A bizottság működését egy rendszeresen frissített munkaterv határozza meg, amely koordinálja a statisztikai adatigényeket és az integrált adatrendszer fejlesztésének lépéseit. A bizottság tevékenysége, akármilyen komplex és diverzifikált legyen is csak akkor lehet sikeres, ha beleillik és beépül Magyarország nemzetközi kapcsolataiba. Más szóval, figyelemmel kell kísérnie az olyan nemzetközi szervezetek globális szintű tevékenységét, mint az ENSZ, az OECD, az Eurostat és a Világbank, amelyek egyre inkább arra törekednek, hogy létrehozzák és folyamatosan fejlesszék a vonatkozó globális adatrendszereiket és becslési módszereiket. Ezen adatrendszerek jobb felhasználása és beépítésük a magyar adatrendszerekbe hazánk alapvető érdeke.

Ez a stratégiai cél a legfontosabb az összes közül, mivel enélkül nincs remény arra, hogy az adatrendszer integrációja, a nagymintás felmérések fejlesztése és a nemzeti és transznacionális adatbankok létrehozásának finanszírozása megvalósuljon. A legnagyobb veszélyt ezzel a céllal kapcsolatban a határozott politikai akarat hiánya jelentheti, amely nélkül az egyes közigazgatási intézmények parciális érdekei nem ellensúlyozhatóak. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének megközelítési módja, amely a migrációval kapcsolatban a fejlődési perspektívát hangsúlyozza, nagy nemzetközi támogatást jelent, és Magyarország igen aktív résztvevő volt az ENSZ ezirányú tevékenységében. Rövidtávon ez megoldja a koordináció egyes alapvető problémáit, az adatbank irányt ad az adatrendszer áttekintésének, a publikált elemzés pedig információkkal látja el a szakmai közösséget és a közvéleményt arról, hogy az egyes reformintézkedésekre miért van szükség. Ez jobb és megalapozottabb döntéshozatalt tesz lehetővé, hogy az egyre intenzívebb migrációs folyamatok negatív hatásait csökkenteni, a pozitívokat pedig növelni lehessen.

2. Az adminisztratív adatrendszerek integrálása révén lehetővé kell tenni, hogy a releváns közpolitikai kérdések eldöntéséhez az azokat alátámasztó adatok gyorsan kinyerhetőek legyenek a statisztikai rendszerből. Az egyedi statisztikai azonosító (PIN) bevezetése különösen sürgős, mivel ez – az adatvédelmet biztosító technikai környezet megteremtése mellett – lehetővé tenné a különböző regiszterekben tárolt adatok összekapcsolását. Ennek eléréséhez a közigazgatásban dolgozókat fel kell készíteni a komplex rendszer bevezetésére és használatára. Európai szintű reformokra is szükség van ahhoz, hogy a kivándorlást szisztematikusan követni lehessen, mégpedig az adatrendszerekből történő kijelentkeztetések segítségével.

Rövidtávon így egy jóval teljesebb képet kaphatunk a migráns csoportok összetételéről és a demográfiai és szociológiai tulajdonságaikkal, míg hosszútávon teljes migrációs életpályák figyelemmel követésére is lehetőség nyílhat, továbbá a döntéshozók gyors és megbízható képet kaphatnak a bevándorló és valószínűleg a kivándorló csoportokról is azok szociológiai, demográfiai és humán tőkével kapcsolatos jellemzői tekintetében, amire jelen pillanatban nincs lehetőség. Ez a folyamat számos kockázattal jár, és fontos a nemzetközileg ismert és bevált jó gyakorlatok követése. A fentebb ismertetett bizottságnak tehát erős politikai mandátummal kell rendelkeznie ahhoz, hogy koordinálja a folyamatot. Az Eurostat erőteljesen támogatja az adatrendszer integrációját, és az adatvédelem ügyében a statisztikai PIN megfelelő

megoldást nyújthat. Mindez egy hosszabb folyamatot képez, amelyben az egyes beavatkozásokat lépésről lépésre, a többi reformmal párhuzamosan kell végezni.

3. A különböző felmérések (például a Munkaerő-felmérés) és a népszámlálás fejlesztése a migráns minta bővítését és a nyelvi kérdések megoldását illetően elengedhetetlen. Szükséges az olyan innovatív modulok megalkotása és bevezetése, mint amelyet részben már megalkottak a SEEMIG projekt munkatársai, mivel ilyen felmérések nélkül a migráns csoportok összetétele, stratégiái és a helyi társadalom attitűdjei nem deríthetők fel. A SEEMIG külön is javasolja a munkaerő-felmérésen keresztüli összetétel-mérés és a lakcímbejáráson alapuló elvándorlási volumen-mérés párhuzamos, módszertanilag átgondolt elvégzését, majd pedig együttes elemzését.

Ez egy olyan stratégiai cél, amely rugalmasan tervezhető, és amely lépésről lépésre vezethet eredményekhez. A mechanikus részek rövidtávon is megoldhatóak, míg más tevékenységek hosszabb előkészítést igényelnek. Nagyon fontos szerepük lenne addig, amíg az adatrendszer integrációja meg nem valósul, ami hosszútávon megoldana számos alapvető problémát. A feladat igen nagy finanszírozási és fenntarthatósági kockázattal jár, amit csak úgy lehet ellensúlyozni, ha Magyarország kormánya aktív részt vállal, illetve további források kerülnek bevonásra.

4. A transznacionális adatbank létrehozása alapvető fontosságú ahhoz, hogy a nemzeti és helyi, fejlődési szempontú migrációs adatbázisokhoz mintát nyújtson. Ezáltal az a hiba is elkerülhető, hogy a transznacionális társadalmi jelenségeket csak nemzeti szinten értelmezzük. Az adatbank segítségével jobban megérthetővé válnak a hosszabb távú transznacionális folyamatok, illetve transznacionális közpolitikák és együttműködési programok jöhetnek létre, elsősorban a releváns statisztikai hivatalok között.

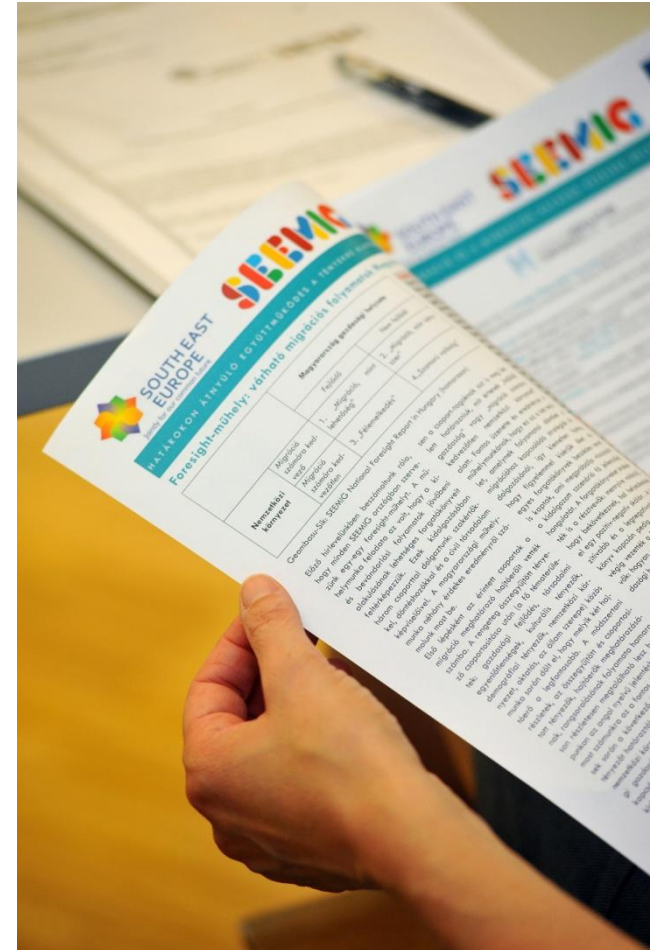
Rövidtávon mindez azzal a hatással jár, hogy a migráció kutatása és az azzal kapcsolatos közpolitika-alkotás transznacionális vetületre tesz szert. Hosszabb távon Magyarország vezető szerepre tehet szert az egyes regionális közpolitikák kifejlesztésében.

Kockázattal jár azonban a transznacionális együttműködés abból a szempontból, hogy az érintett nemzeti szintű intézményi szereplők érdeklődése alábbhagyhat, amit csak a finanszírozási források feltárásában vállalt aktív szerepléssel lehet ellensúlyozni.

5. A becslési eljárások kifejlesztése egy további mód arra, hogy több és jobb információt nyerjünk a migrációról, a demográfiai és munkaerő-piaci folyamatokhoz kapcsolva. Ebben a tevékenységben a SEEMIG projektbe bevont magyar szakértők és a KSH vállalhatják a vezető szerepet, partnereikkel hosszú távon együttműködve. Ez egy alacsony költségigényű megoldása egyes problémáknak, amely már rövidtávon is produkálhat bizonyos eredményeket, így a tevékenység párhuzamosan folyhat a többi javasolt reformintézkedéssel.

A legfőbb kockázat az, hogy a statisztikai hivatalok általában vonakodnak becsléseket felhasználni. A főbb globális aktorok, mint az ENSZ, a Világbank és az OECD azonban pártolják az ez irányú elmozdulást, tehát szemléletváltásra van szükség, amely elsősorban a nemzeti szinten igényel beavatkozást.

Ehelyütt szükséges megemlíteni, hogy a legfontosabb célországok statisztikai hivatalaival rendszeres bilaterális kapcsolatot kell fenntartani, hogy megismerjük az ott nyilvántartott magyar állampolgárságú, magyarországi születésű, Magyarországról érkező népesség jellemzőit. Ez az alapja, de legalábbis a fontos összetevője lehet a kivándorlók számának becslésének. Ennek érdekében a SEEMIG magyar partnerei egy, az adatszérére és közös adatbankok létrehozására vonatkozó transznacionális memorandum aláírására tesznek javaslatot.

Jointly for our common future

Jointly for our common future

Jointly for our common future

Jointly for our common future

2. rész: SEEMIG helyi stratégia: migrációval kapcsolatos helyi adatrendszerek és adatfelhasználás

6. BEVEZETÉS

Jelen stratégia célja, hogy segítse a helyi politikai döntéshozókat, hogy integrálják ezt a dokumentumot a tényeken alapuló városstratégiába, segíti őket továbbá az adatok elérhetőségével kapcsolatos problémák leküzdésében, valamint az adatminőség és a használható adatrendszerek felhasználásában munkájuk során. A helyi adatstratégia a migráció, a munkaerőpiac és a humán erőforrások vizsgálatával kapcsolatos korszerű adatrendszereket mutatja be és egyben konkrét megoldásokat is kínál bizonyos ismert buktatókra.

A SEEMIG projekt keretében létrejött helyi adatrendszer tervezett változata a helyi politikai döntéshozók számára lehetőséget biztosít arra, hogy feltárják a helyi kihívások jelentős részét képező kivándorlási és a tanulmányi célú bevándorlási folyamatokat, valamint helyi politikai válaszokat is ad arra, hogyan hasznosítsák az ezen migrációs folyamatok adta lehetőségeket, miközben próbálják csökkenteni a migráció negatív hatásait.

A stratégia a SEEMIG projekt fő eredményein alapul: felhasználja azt az elméleti keretet, amely a projekt keretében a migráció, munkaerőpiac és humán erőforrás folyamatokkal foglalkozó fogalmak meghatározásának eredményeként jött létre, és felhasználja a migrációs folyamatok történeti elemzését, mely a magyar országtanulmányban került megfogalmazásra, elsősorban annak is Pécs városára vonatkozó részét. Mindezen felül 7-8 évre előre tekint, bemutatva a projekt keretében megvalósított foresight gyakorlat és népesség-előreszámítás eredményeinek következményeit.

A stratégia a téma részletes elemzését is nyújtja, mely az adatrendszereken alapuló magyar országtanulmányban került kifejtésre, és annak újító javaslatain alapul.

Fontos kiemelni, hogy a jelenlegi stratégia reagál azokra az információkra is, amelyeket a helyi résztvevők fejtettek ki a SEEMIG projekt helyi rendezvényein, úgymint a 2014. januári tréningen, az áprilisi mesterkurzuon, illetve a júniusban megrendezett helyi kerekasztal megbeszélésen.

A stratégia felvállalja, hogy a SEEMIG projekt javaslatait – melyek egyrészt a transznacionális stratégiában és a migrációs adatok felhasználásának növelésére vonatkozó magyar nemzeti stratégiában jelennek meg – mihamarabb gyakorlati eredményekre fordítja, illetve a helyi beavatkozások építőköveiként használja fel ezeket.

Ez különösképp igaz a SEEMIG projekt ajánlásaira: a lakcímregiszterek harmonizálására, az adatrendszerekben használt migrációval kapcsolatos definíciók harmonizálására, az adaminisztratív adatbázisok fejlesztésére és integrációjára, valamint a célzott finanszírozás elérésére.

7. HÁTTÉR

A SEEMIG projekt korunk migrációs, munkaerőpiaci és humán erőforrás folyamatainak megértésére vonatkozó elméleti kerete a migrációs push and pull (elvándorlást ösztönző és visszatartó tényezőire alapító) modell újragondolt változata: azt feltételezi, hogy a migráció szerepe, mint a munkaerőpiac és az emberi tőke forrása folyamatosan növekszik a helyi társadalmak és gazdaságok EU-ban történő erősödő integrációja és a tőke, a szolgáltatások, valamint a munkaerő globális mozgásának eredményeként.

Pécs városának és régiójának helyzete a globális kontextusban egyértelmű: a fél-perifériás helyzetű, közép-európai növekedési régió déli peremén fekszik, mely Dél-Nyugat-Lengyelországtól a Cseh Köztársaságon és Nyugat-Szlovákián át Magyarország észak-nyugati régiójáig terjed (Bohle-Greskovits 2012).

Pécs és a régió a szocialista ipar összeomlása óta gazdasági recessziótól szenved, azóta is hiányoznak a helyi fejlesztési lehetőségek, még a „kulturális iparban” sem sikerült azt a kitörési pontot megtalálni, amelyre a PÉCS2010 Európa Kulturális Fővárosa városmegújító stratégiai program alapozott.

Ez a helyi és regionális munkaerőpiac, elsősorban a magasan képzett munkaerőt foglalkoztató szektorok összeomlását okozta – kivéve talán a közszolgáltatás, az oktatás és az akadémiai szférát.

A jelenlegi városfejlesztési stratégia a fenntartható helyi és regionális (részben önfenntartó) gazdaságot helyezi középpontba, miközben számottevő gazdasági növekedésre csak szűkebb szektorok vonatkozásában számít. Mindez a helyi push (elvándorlást ösztönző) faktorokat erősíti, ami erős visszatartó faktorokkal is párosul.

A visszatartó faktorok köre a város előnyt jelentő lehetőségeiben gyökerezik, főként a helyi oktatási rendszer magas minőségében, ahol az óvodától az egyetemi oktatásig, a tanulási lehetőségek széles skáláját biztosítják, beleértve olyan eleve nemzetközi területeket, mint a művészeti, egészségügyi, üzleti, műszaki oktatás, melyek viszonylag elérhető diplomaszerezési lehetőséget nyújtanak.

A felhalmozódó emberi tőke másik területe az idegen nyelvtudás növekvő szintje, amely részben a magas minőséget biztosító helyi általános és középiskoláknak köszönhető, ugyanis szép számmal vannak olyan iskolák, melyek nemcsak oktatják az idegen nyelveket, de idegen nyelven történő oktatásra is specializálódtak (német, francia, angol, spanyol, horvát).

Ez a piacképes emberi tőke erőteljes felhalmozódását eredményezi, amely alig talál helyi munkaerőpiaci lehetőséget, kivéve a közsféra, az egészségügy, az oktatás és az akadémiai szféra területén, de még itt is csak korlátozott számú munkahellyel.

Szintén nagy jelentőségű pull faktora a belföldi, európai uniós vagy nemzetközi munkaerőpiacra történő fokozott integrációnak, hogy mostanra mindenki ismer valakit, aki élt már külföldön, vagy jelenleg is ott él, illetve aki a közép-európai növekedési régióba költözött – vagy

belföldi migránsként, vagy az Európai Unió állampolgáraként a munkaerő „szabad áramlását” követve az európai térségen belül, vagy a nemzetközi migráció szereplőjeként. Elmondható, hogy a kivándorlás immáron a valóság horizontján jelen lévő tényezőként jelenik meg a helyiek gondolkodásában.

Ahogy a kommunikációs és utazási költségek is relatíve alacsony szinten stabilizálódtak, a migráció technikai infrastruktúrája egyre kiszámíthatóbbá és stabilabbá vált. Végül, egy helyben létező nemzetközi jelenlét – a Pécsi Tudományegyetem nagyszámú nemzetközi hallgatói jelenléte – is hatással van a helyi viszonyokra azzal, hogy a helyiekben a külföldi miliő pozitív képét jeleníti meg, támogatva ezzel az elvándorlás mozgatórugóit.

Ezen push és pull faktorok következményeként jött létre az ún. agyelszívás jelensége az elmúlt két évtizedben: a belföldi elvándorlás jól elemezhető a népszámlálási adatokon, amely információkat tartalmaz az előző lakóhelyről és ezzel lehetővé teszi az adatállományok dinamizálását (Németh 2011). Az EU felé irányuló és a nemzetközi elvándorlás becslésére azonban gyakorlatilag igen kevés adat áll rendelkezésre, ahogy a SEEMIG projekt harmadik és negyedik munkacsomagjának tanulmányai is alátámasztották.

Vannak személyes élményeken, anekdotákon és tükörstatisztikákon alapuló munkavállalási célú elvándorlási adataink – utóbbiak a helyi munkaügyi központ egyik szakértőjén keresztül érhetők el, aki felvette a kapcsolatot a német kollégákkal annak érdekében, hogy információt szerezzen a pécsi munkavállalási engedélyt kérőkről.

Az említett adatok alapján kirajzolódó kép azt mutatja, hogy a helyi kivándorlók legfontosabb célországai hasonlítanak az országos kivándorlási célterületekhez: Ausztria, Németország, Anglia és Olaszország a leggyakoribb célországok.

Nyilvánvalóan ez az a téma, amit a továbbiakban kutatni kellene, lehetőség szerint egy helyi kérdőíves kutatással, mely a SEEMIG projektben kifejlesztett pilot kutatás elemeiből épülne fel, az itthon maradt háztartástagok személyes megkeresésének vizsgálatával érve el a kivándorlókat.

A kivándorlók lehetséges mennyiségi becsléseként számításba vehető a SEEMIG Pécsre vonatkozó helyi népesség-előreszámítása, amely 2025-re 20.000 fős (mintegy 14%-os) népességfogyást becsült (ahol a számítás magában foglalja a népességfogyás olyan természetes tényezőit is, mint a születés és a halálozás mértéke), valamint a foresight gyakorlat helyi relevanciával bíró eredménye, mely a gazdasági körülmények személyes érzékelésére helyezi a hangsúlyt.

Az az ellentét, ami a növekedési régió lehetőségei (sokaknak referencia pontként szolgál, mivel viszonylag közelinek tűnik, és azt mutatja, hogy a „hozzánk hasonló” emberek már oda vándoroltak) és a helyi körülmények között feszül, mintegy folyamatos push erőként fog megjelenni, eltávolítva az embereket Pécstől és a régiótól, vonzerőt gyakorolva a növekedési régiók és globális városok felé.

A külföldi és belföldi beruházások hiánya, ahogy a megfelelő autópálya hiánya is 2010 májusáig, a kedvezőtlen háttere annak a rendkívül kedvező folyamatnak, amelynek keretében hazai és külföldi diákok sokasága áramlik a városba. A Pécsi Tudományegyetem az ország egyik legnagyobb hallgatói csoportot vonzó intézménye, jelenleg több mint 20.000 diáknak nyújt felsőfokú képzést, köztük kb. 2000 külföldi diáknak, ezen belül kb. 1000 németnek és 300 norvégnak, akik az egyetem Általános Orvostudományi Karának német és angol nyelvű képzésében vesznek részt. Az egyetem legfőbb stratégiai célja, hogy humán és fizikai infrastrukturális beruházások révén növelje a külföldi diákok számát, annak érdekében, hogy egyre több itt tanulni vágyó külföldi diák felvételére legyen alkalmas, aki készek itt tanulni, ezzel részben orvosolva a belföldi diákok létszámának visszaesését: 10 évvel ezelőtt ugyanis kb. 30.000 volt az egyetemre beiratkozott hallgatók összlétszáma.

A helyi politikai döntéshozás területén előnyös elmozdulások történtek a helyi stratégia készítés kiszervezésének gyakorlatától (ti. globális és/vagy Budapest központú tanácsadó cégek felkérése), a helyi kapacitásépítés gyakorlata felé.

A tényalapú helyi stratégia készítés egyre átgondoltabbá, színvonalasabbá vált, mivel a politikai döntéshozók egyre inkább elfogadják ezt a típusú stratégia készítési módszert, valamint annak köszönhetően, hogy a helyi szakértők egyre több gyakorlatot szereznek a stratégia készítésben.

Ennek megfelelően elérkezett az idő a minőségi adatrendszerek használatára, annak érdekében, hogy felülkerekedjünk azon az évtizedek óta tartó gyakorlaton, hogy „a helyi önkormányzatnál keressünk adatokat” – amely igazából sohasem rendelkezett ilyen adatokkal.

8. A MIGRÁCIÓVAL KAPCSOLATOS KIHÍVÁSOK

A fenti elemzés alapján két fő migrációs trendet azonosítottunk, amelyek hatással vannak Pécs társadalmára és a régióra: az egyik az elvándorlás és az ehhez kapcsolódó agyelszívás és elitelszívárgás, a másik pedig a tanulmányi célú migráció, mely jelenleg 20.000 főnél több diákot vonz évente a városba. Mindkét trendben rejlenek fejlesztési lehetőségek, amelyek mindezidáig nem voltak megfelelően kezelve a helyi fejlesztési stratégiákban.

Az egyetemisták problematikája kevésbé összetett: sok szempontból serkentik a helyi gazdaságot azzal, hogy számos szolgáltatásra tartanak igényt a lakásbérleltől a szórakoztatáson keresztül az egészségügyi és a szabadidős tevékenységekig. Becslések szerint csak a külföldi diákok kb. 4 milliárd forintot költenek el évente városunkban (a tandíjon kívül, ami a másik 4 milliárd forint bevételt jelent az egyetem számára), és helyileg 400 munkahely létrehozásához járulnak hozzá (Pozsgai 2014).

Ugyanilyen fontos, hogy a Pécsi Tudományegyetemen tanuló diákok többségében kialakul az odatartozás érzése, a Pécs városához való kötődés (ahogy a pécsi diákevekre való számos visszaemlékezés megemlíti: „a szívem egy része örökre ott marad”). A végzett fiatalok egy kvázi pécsi diaszpóra tagjainak is tekinthetők – és nem kizárólag a Pécsi Tudományegyetem alumnusainak.

Eltekintve a hazaküldésektől, minden egyéb diaszpóra policy érvényesíthető lenne velük kapcsolatban, úgy mint a diaszpóra befektetés, pécsi nagyköveti szerepkör, melynek keretében szóban terjeszthetnék a város szépségeiről, kellemességeiről, no és természetesen beruházási lehetőségeiről szóló híreket. Már a tanulmányaik alatt, de később a kvázi pécsi diaszpóra tagjaiként úgy lehetne tekinteni rájuk, mint a részvételi stratégiatervezés és projektek aktív szereplőire. Ha a számok nyelvén akarunk beszélni róluk, szerencsések vagyunk, hogy hozzáférésünk van az egyetem hallgatóinak anonimizált adatbázisához (ETR adatok), a Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR) adataihoz is. A most kiépülőben lévő Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) szintén egy lehetséges forrása a helyi migrációs elemzéseknek.

A kivándorlásban rejlő fejlesztési lehetőségek kevésbé nyilvánvalóak. A növekvő elvándorlási tapasztalattal rendelkező térségek kezdik értékelni a közvetve külföldről származó, de helyben elérhető erőforrásokat, pl. hazaküldések, tudástranszfer, kapcsolathálók és technológia. Ezek a lehetséges pozitív hatások egyrészt nagyban függnak a célterület jellemzőitől (munkalehetőségek, a jövedelem szintje a helyi kiadásokhoz viszonyítva), másrészt az itthoni hátországból uralkodó viszonyoktól: az informális vagy közösségileg támogatott folyamatos kapcsolattartás a diaszpórával létfontosságú, hogy létrejöjjön a pénz, a termékek, az információ és a tudás, és végső soron maguknak a migránsoknak a visszafelé történő áramlása. A visszatelepülés nagyon valószínűtlenné válik, ha a családi, baráti, szomszédi, szakmai vagy alumni közösségi kapcsolatok nem maradnak meg. Ezért közösségi érdek is támogatni a helyiek kapcsolattartását az elvándoroltakkal – ezek a törekvések néhány esetben még több helyi kivándorlást eredményeznek, de a kapcsolatok hiánya vagy azok gyenge minősége biztosan minimalizálni fogja a hazautalások és egyén transzferek lehetséges hasznát és egyértelműen gátolja a hazatérést.

A fenti két fő migrációs kihívás mellett van még két egymással összefüggő tendencia, ami előnnyé változtatható: az egyik a nyugdíjas migráció, ami azoknak a természeti, rurális és városi szépségeknek/értékeknek köszönhetően gyorsult fel, amelyeket Pécs és a régió kínál pl. a holland és a német nyugdíjasok számára. Ezek az idős emberek már felhalmoztak egy olyan mennyiségű gazdasági, emberi és társadalmi tőkét, amely külföldi befektetési potenciállal kecsegtethet, elsősorban abban a szolgáltató szektorban, amely pontosan ennek a csoportnak nyújt

szolgáltatásokat: az egészségügyi és személyi szolgáltatások, szórakoztatóipari és speciális szálláslehetőségek széles skáláját felölelve. Pécs városa az ilyen típusú szolgáltatások központja lehetne. Az szabadidős migráció összekapcsolódó ágazatai elsősorban a borvidékek, gyógyfürdők irányába mozdultak el: a harkányi gyógyfürdő, a villányi borrégió és a dunai luxushajózás által generált turizmus jelenleg nincs túl intenzíven kiterjesztve a pécsi városi kontextusra, melynek következtében a város elveszíti a jómódú turisták vásárlóerejét és azok „személyes propaganda” tevékenységének lehetőségét.

Számos helyi fejlesztési politika érintett a fenti migrációval kapcsolatos kihívások kezelésében.

A helyi gazdasággal kapcsolatos intézkedések körében prioritást kell élveznie azon beavatkozásoknak, amelyek révén fejlesztési lehetőségekbe fordítható az agyelszívás és az elitelvándorlás negatív tendenciája: proaktív kapcsolatok a pécsi diaszpórával (nemcsak a külföldön lévő helyeikkel, de az egyetem alumnusaival is) annak érdekében, hogy elő lehessen segíteni a hazautalásokat, az információ, az eszközök, és a befektetések beáramlását a helyi társadalomba és gazdaságba. A helyi gazdaságpolitika kiemelt fejlesztési lehetőségként kell tekintsen a felsőoktatásra, mint húzóágazatra: ez feltételezi a szektor alapos ismeretét, valamint a helyi, országos, és nemzetközi stakeholderek professzionális kezelését, hogy a helyi gazdaság a legtöbbet tudja kihozni a 20.000 egyetemi hallgatóból, köztük az emelkedő létszámarányú külföldi hallgatókból. A nemzetközi hallgatói mobilitás globálisan is erősödőben van, és a helyi gazdaságnak mindent meg kell tennie, hogy előnyökre tegyen szert a helyihez képest jelentősen nagyobb vásárlóerővel rendelkező hosszú távon (két-öt évig itt tartózkodó) külföldi hallgatóknak nyújtható szolgáltatásokon keresztül. Hasonlóképpen, a helyi gazdaságban ki kell alakítani azokat a (közösségileg támogatott) szolgáltatásokat, amelyek az év egy jelentős részében a Pécs környéki rurális térségben második otthonukban élő külföldi nyugdíjasoknak szólnak.

A helyi gazdasághoz szorosan kapcsolódóan a városmarketingnek meg kell szólítania az oktatási és a nyugdíjas letelepedési migráció résztvevőit, mint a személyes propaganda lehetséges alanyait: a turizmus és a külföldi befektetések terén is marketing eszközökre van szükség.

A helyi közszolgáltatások terén is javulásra van szükség a köztereket és infrastruktúrát használó nagyszámú középiskolás és egyetemista igényeinek figyelembe vételével. Különösen igaz ez a helyi tömegközlekedésre és közlekedési hálózatokra (mint pl. a bicikli utak) és az IT szolgáltatásokra. Ezen közszolgáltatások esetében szükség van arra, hogy a külföldi hallgatói ügyfélkörrel is kommunikálni tudjanak, legminimálisabban kétnyelvű feliratokkal, az írásos anyagok fordításával, de lehetőség szerint az ügyfélkapcsolatban is. Ezen a területen a Migrációs Asszisztens (felsőoktatási szakképzést igazoló) oklevéllel rendelkezők nagy segítséget nyújthatnak a szolgáltatóknak.

A migráció a helyi stratégiaalkotás egyik problémakörként is megfogalmazódik az utóbbi időben és ezen a területen kézzelfoghatóan szükségessé vált a megbízható tények háttere, az adatrendszerek fejlesztése. Helyi adatbázisba célszerű integrálni a helyben rendelkezésre álló adatokat az oktatási migráció területéről (mint a PTE ETR adatbázisa), illetve az új adatokat, pl. a közterületek és infrastruktúra használatára vonatkozóan a különféle társadalmi csoportok (egyetemisták, idősök, stb.) részéről: ezzel a stratégiaalkotás és monitoring elengedhetetlen eszközévé válik a helyi adatbank. A migrációval is foglalkozó tényeken alapuló stratégiaalkotás támaszkodhat a Migrációs Szakértő MA fokozattal rendelkezők tudására, akik képesek összegyűjteni és értelmezni a migrációval kapcsolatos tényeket, és segítik a beavatkozási lehetőségek megfogalmazását jó gyakorlatok, innovatív helyi ötletek felhasználásával, projektjavaslatokká formálva ismereteiket.

A Helyi Esélyegyenlőségi Program esetében javasolt felvenni a migránsokat is a kiemelten kezelt célcsoportok körébe és a helyzetük elemzése mellett bemutatni, hogy a külföldi hallgatók vagy egyéb más külföldiek miként tudnak beilleszkedni a helyi társadalomba, pl. magyar mint idegen nyelv órák látogatásával, vagy a Migrációs Asszisztens oklevéllel rendelkező szakemberek segítségének igénybevételével, a helyi szolgáltatókkal és hatóságokkal történő interakcióban.

Mivel a migráció komplex társadalmi folyamat, a helyi stratégiák és politikák a stakeholderek széles körének közreműködésére kell, hogy számítsanak a szolgáltatóktól a felhasználókon keresztül az egyetemi stratégiaalkotókig. Ennek érdekében szükség van a hagyományos partnerségi konstrukciókon túllépő részvételi módszerekre. Az egyik ilyen módszer a foresight gyakorlat, amely kiválóan alkalmas a jövőbe történő előretekintésre rendszerezett keretek között, valamint arra, hogy a helyi szereplők közötti fejlesztési koalíciót kialakítsa a közös érdekek mentén.

9. AZ ADATRENDSZEREK KULCSKÉRDÉSEI

A HELYILEG RELEVÁNS ADATOK INTEGRÁCIÓJÁNAK HIÁNYA: HELYI ADATBANK

A helyi politikai döntéshozók mellett, a helyi városstratégia alkotásában résztvevő szakemberek, valamint a helyi kutatói közösség tagjai is folyamatosan szembesülnek egy olyan helyi adatbank hiányának problémájával, amelyben a helyi szinten releváns adatokat lehetne integrálni.

A nyilvánosan elérhető adatbank (open data politika) magában foglalná a helyi adatgazdák adatait, mint pl. az önkormányzati fenntartású szolgáltatók (BIOKOM, TÜKE Busz, Pécs Holding, az önkormányzati szociális foglalkoztatás, a szociális szolgáltató irodák) ügyviteli és ügyfélforgalmi adatai, a Pécsi Tudományegyetem éves hallgatói adatbázisa a magyar és külföldi diákokról (ETR), valamint DPR (alumni) adatbázisa, illetve az általános és középiskolák tanulóira vonatkozó adatrendszer (KLIKK).

A nyilvántartási, hivatali és szolgáltatási intézmények által helyileg előállított adatokon kívül a szintén helyben előállított más típusú adatokat is integrálni szükséges, mint pl. a helyi kérdőíves kutatásokat (beleértve az archív adattáblákat, valamint kutatási jelentéseket is),

közüvélemény-kutatásokat, népesség-előreszámításokat és a foresight gyakorlatok eredményeit. Az adatbankba szintén be kell csatornázni a helyileg és regionálisan releváns adatokat más adatbankokból, pl. TeIR, STADAT, IKIR, SEEMIG, választási adatok, valamint a Pécsről származó, de az országban máshol vagy külföldön tanulmányokat folytató egyetemi hallgatók FIR adatai.

A KSH ELEM ADATAIHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS HIÁNYA: HELYI KSH KUTATÓSZOBA

Hasonlóan az integrált adatbank hiányához, a helyi politikai döntéshozók, valamint a szakértők a helyi városstartégia készítésekor találkoztak azzal a problémával, hogy nincs helyi hozzáférés a KSH (anonimizált) elemi adataihoz. Jelen szempontból releváns adatok lehetnek: a népszámlálási adatok (személyek, háztartások, lakások), különböző statisztikai adatok (népesség, gazdaság), a statisztikai PIN által összekapcsolt nyilvántartási adatok statisztikai elemzése, valamint a referencia értéként a nagymintás kérdőíves felmérések adatai, pl. munkaerőfelvétel, EU-SILC adatai vagy az időmérleg kutatás adatai.

A KSH budapesti központjában levő elérési ponttal (kutatószobával) kapcsolatos korábbi tapasztalatok azt mutatják, hogy egy bonyolultabb elemzés gyakorlatilag nem kivitelezhető, mivel a statisztikai elemzésekre készített szintaxisokat nagy adatkészleten kell lefuttatni, amelyeknek aztán egy ún. kimeneti ellenőrző vizsgálati folyamaton (output checking) kell keresztül mennie, amely garantálja az adatvédelmet. Ez előre nem tervezhető, amikor az adatokat lekérjük, így az elemzés következő lépését a már előzőleg lekért adatbázisból kell indítani – minden egyes lekéréskor Budapestre kell utazni és a felhasználónak ahhoz kell igazítania a munkáját, hogy mikor lesznek kitáblázva a kért adatok a KSH budapesti kutatószobájában.

Egy helyi kutatószoba olyan személyzettel lenne ellátva, akik a helyi felhasználók igényeit elégítenék ki, és ezzel az elemi adatok használata kiszámíthatóbbá és kevésbé költségessé válna a helyi és regionális szereplők számára.

A HELYI FEJLESZTÉSI SZEMPONTÚ KÉRDŐÍVES FELMÉRÉSEK HIÁNYA (PÉCS STUDIES)

Hiányoznak a SEEMIG 3. munkacsomagjában kidolgozott újragondolt push and pull modell alapján kifejlesztett indikátorokon (migráció motivációs tényezői, attitűdök, munkaerőpiac értékelése, helyi és globális emberi tőke lehetőségei) alapuló kérdőíves felmérések. Annak érdekében, hogy megértsük a jelenlegi migrációs folyamatok mintázatát és proaktívan fejlesszük a rájuk adott helyi politikai válaszokat, a helyi szintű adatokat mennyiségi és minőségi tekintetben egyaránt fejleszteni szükséges. Az újonnan előállítandó adatok vonatkozásában az a Pécs Studies kutatási programmal lenne teljesíthető úgy, hogy éves keresztmetszeti vizsgálatokat végeznének a migráció, a munkaerő és a család szempontjait is érintve.

Mivel a migrációban elsősorban fiatalok érintettek, akik jelenleg akut kihívásokkal néznek szembe az európai munkaerőpiacokon, létfontosságú, hogy a tervezett Pécs Studies kutatás a fiatal korcsoportok migrációs, családalapítási és munkaerőpiaci integrációs stratégiáinak aspektusaira is fókuszáljon.

A Pécs Studies eredményei kiegészíthetik a statisztikai elemzéseket, olyan máshogy nem elérhető információkkal, mint bizonyos szubjektív indikátorok, jólléttel kapcsolatos és társadalmi tőke mutatók.

KAPACITÁSBELI ÉS EGYEZTETÉSI PROBLÉMÁK A HELYI ADATGAZDÁK ÉS FELHASZNÁLÓK KÖZÖTT (ADAT LIVING LAB)

A helyi önkormányzat nem rendelkezik a stratégiai politikai döntéshozatal területén kellő kapacitással, ami talán a helyileg releváns migrációs és fejlesztési adatok gyűjtése és értékelése területén a leginkább égető probléma. A SEEMIG projekt hazai és transznacionális szinten is tesztelte a partnerkapcsolatokat, és a statisztikai hivatalok és népesség nyilvántartó hivatalok együttműködésének lehetőségét ajánlotta fel a

meglevő adatkészletek valamint kutatóintézetek bevonásának segítségével. Tette mindezt annak érdekében, hogy lehetőség nyíljon az adatrendszerek közös fejlesztésére, segítve ezzel a politikai döntéshozókat abban, hogy magas minőségű empirikus tényadatokat használjanak fel döntéseik és stratégiáik kialakítása során.

A helyi partnerkapcsolatok annál is inkább fontosak, mivel a helyi erőforrások szűkösek és a helyi stratégiatervezés kiszervezésének korábbi gyakorlata (ti. globális és/vagy Budapest központú tanácsadó cégek felkérése) két szempontból is költséges volt: pénzügyi terhet jelentett az önkormányzat vagy projektjeinek költségvetése számára, valamint megakadályozta a helyi kapacitásépítést az önkormányzati intézményeken belül, valamint olyan helyi szereplők körében is, mint pl. a helyi tanácsadó cégek, a Pécsi Tudományegyetem vagy a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja.

Annak ellenére, hogy a jelenlegi városstratégiai tervezési folyamat komolyan megkísérelte, hogy a korábbi gyakorlatok csapdáján túljusson, még mindig maradtak megoldatlan problémák, az adatok területén általánosan, de leginkább a migrációs, munkaerőpiaci, valamint az emberi tőke adatokkal kapcsolatos területeken, melyek a helyi szereplők koordinálásával válhatnak megoldhatóvá.

A Pécs2030 városfejlesztési stratégia a helyi szereplők konzorciuma által alkotott dokumentum, melynek létrehozása során a résztvevőket egyfajta workshop munkába vonták be, ahol tapasztalt helyi szakértők és fiatal szakemberek dolgozhattak együtt, valamint kapcsolatba léphettek a helyi döntéshozók és a helyi kutatóintézetek szakértőivel is, mint pl. a PTE és az MTA munkatársaival. Ez a fejlesztési koalíció különösen értékes az adatok hozzáférhetősége, az eredmények értelmezése és az adatelérhetőség fejlesztése tekintetében, mind az ágazati, mind a területi alapú komplex stratégiaalkotás vonatkozásában. Ezek az együttműködések a SEEMIG helyi rendezvényei során szintén erősödtek (mint pl. a projekt által 2014. januárban szervezett tréningen és a júniusi helyi kerekasztal megbeszélésen), hiszen ezen alkalmak kifejezett célja volt, hogy az adatokkal kapcsolatos problémákat és lehetőségeket megvitassák.

A helyi szereplők közötti már létező kooperáció alapjára építve egy adat living lab létrehozását javasolta a pécsi önkormányzat főépítésze annak érdekében, hogy folytassák a startégiakészítési workshop munkáját, felhasználva az eddigi tapasztalatokat a Pécs2030 stratégia kidolgozásában, és hogy létrehozzák egy állandó adatbázis keretét a tényalapú helyi stratégiakészítés elősegítésére. Az adat living lab egy állandó platformot biztosít a stakeholderek számára, hogy közösen hozzanak létre eredményeket, melyek mindenki számára előnyt jelentenek: a helyi adatbank létrehozásának javaslata, a Pécs Studies felmérés és a helyi KSH elemi szintű adataihoz elérést biztosító kutatószoba nagyszerű szolgáltatások lennének nem csak a helyi politikai döntéshozók számára, hanem a helyi kutatóközösség és az érdeklődő helyiek számára is, tehát mindazon számára, akik könnyen elérhető információkat szeretnének szerezni a helyi társadalomról, munkaerőpiacról, gazdaságról. A kialakítandó adatbank nyilvános felülete a helyi open data politikai alapkőve is egyben.

A HELYI STAKEHOLDEREK KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS HIÁNYA A MIGRÁCIÓ TERÜLETÉN (HELYI MIGRÁCIÓS FÓRUM)

Annak ellenére, hogy a kivándorlás központi problémaként jelenik meg és a nagyszámú magyar és külföldi egyetemi hallgatói jelenlétre jó lehetőségként tekintenek helyben, ezek a lehetőségek kevésbé kihasználtak a helyi szereplők körében, mivel nem foglalkoznak a migráció eredményeként létrejövő fejlesztési területekkel. Adottnak tekintve azt a tényt, hogy a ki- és bevándorlás hasonló típusú emberi szükségletekre adott válaszként értelmezhető, a helyi politikák mind az elvándorlást, mind a tanulmányi célú migrációt a helyi stakeholderek közötti együttműködés keretében kezelhetnék. A helyi stakeholderek közül kiemelkedő szerepe van a Pécsi Tudományegyetemnek, már csak azért is, mert ennek a szervezetnek a legnagyobb az anyagi érdekeltsége a tanulmányi célú migrációban: az egyetem stratégiai célja, hogy minél több külföldi hallgatót vonzzon és ne csak magas színvonalú oktatást, de olyan komplex szolgáltatásokat is nyújtson nekik, melyeken keresztül részt tudnak venni a városi élet számtalan területén. A tervezett Nemzetközi Hallgatói Szolgáltató Központ létrehozásához

szükséges a helyi szolgáltatók és helyi szereplők tapasztalata annak érdekében, hogy a helyi városi életet jóval interkulturálisabb közeggé tegyék.

Úgy tűnik, hogy piaci részként jelentkezik egy erre speciálizálódott szolgáltató réteg hiánya: felsőoktatási képzéseket lehetne akkreditálni, pl. egy gyakorlatorientált Migrációs Asszisztens képzést (felsőfokú szakképzés) és egy komplexebb elméleti és gyakorlati alap (BA) és mester (MA) Migrációs Szakértő programot lehetne indítani annak érdekében, hogy szakszerű segítséget nyújthassunk mind a külföldi hallgatóknak, mind pedig azoknak a helyi szereplőknek, akik számukra nyújtanak szolgáltatásokat. A növekedési régiókban működő transznacionális vállalatok szintén alkalmazhatják ezeket a szakembereket, akik hozzájárulhatnak a multinacionális vállalati kultúrához és ezzel a magasan képzett munkavállalók integrációjához a vállalton belül és a telephely helyi társadalmába. A helyi migrációs fórum megtárgyalhatja az efféle képzések és fokozatok kérdését. Azonban ennél is fontosabb, hogy a fórumnak olyan eszközzé kell válnia, amely képes arra, hogy a migrációs folyamatok (mind negatív, mind pozitív trendjeit) a helyi fejlődés motorjaivá alakítsa. Ez meglehetősen ügy, közös gondolkodást és cselekvést igényel: a foresight gyakorlat részvételi módszere lehetővé teszi a helyi stakeholderek számára, hogy együtt tekintsenek a jövőbe, és ezzel együtt fejlesztési koalíciót is alkossanak, ami elengedhetetlenül fontos partnerséget biztosít a közösen kialakítandó migrációs stratégia jegyében végrehajtásra kerülő intézkedések számára. A következő táblázat összefoglalja azt az öt migrációval kapcsolatos kulcsterületet, amelyek esetében helyi válaszokra van szükség, elsősorban az adatrendszerek kontextusában.

ÁTTEKINTŐ TÁBLÁZAT

Kihívások	A helyi adatbank hiánya, mely integrálná a helyi adatgazdák adatait is (BIOKOM, TÜKE Busz, Pécs Holding, PTE, helyi általános és középiskolák), a helyi felmérések hiánya (beleértve a legfontosabb archivált adattáblákat és kutatási jelentéseket), előreszámítások, foresight gyakorlatok és a helyileg releváns adatok becsatornázásának hiánya (TeIR, STADAT, IKIR, FIR, SEEMIG)	KSH helyi kutatószoba hiánya, ahol az elemi adatok anonimizáltan elérhetők (népszámlálás, statisztikai adatok, a statisztikai PIN által összekapcsolt nyilvántartási adatok statisztikai elemzése, nagymintás felmérések adatai referencia értékek végett)	A fejlesztési indikátorokon alapuló helyi felmérések hiánya, pl. migrációval kapcsolatos motivációk és attitűdök, valamint a munkaerőpiacra és az emberi tőkére vonatkozó értékelések helyi és globális viszonylatban	Kapacitásbeli és együttműködési problémák a helyi stakeholderek között az adatok kérdésében általában, és legfőképp a migrációs, munkaerőpiaci és emberi tőke adatok tekintetében	A helyi stakeholderek együttműködésének hiánya a migráció területén
Javaslatok a kihívások kezelésére	helyi adatbank létrehozása (kiszervezéssel és/vagy a helyi fő adatgazdák és adatfelhasználók közös erőfeszítésével) kapacitásépítés a városi	KSH kutatószoba létrehozása Pécssett	Pécs Studies felmérés évente: részben online, részben személyes megkeresésen alapuló kérdőíves felmérés speciálisan a fiatal korcsoportokra és elvándorló háztartástagokra (ahogy a SEEMIG kísérleti felmérésben is), valamint a	adat living lab létrehozása	Helyi migrációs fórum létrehozása

	önkormányzaton, mely hozzájárul az adatbank létrehozásához, frissítéséhez és gondozásához, és biztosítja a létrehozott adatbank magas minőségű felhasználását		Pécs2030 stratégiával kapcsolatos indikátorokra fókuszálva		
Beavatkozási szint	városi önkormányzat: a várostervezés vezetése – az adat living lab kezdeményezés koordinálása; a polgármesteri kabinet vezetője vagy a(z) (al)polgármester – a helyi migrációs fórum koordinálása	KSH rendelkezik egy irányelvvel arra vonatkozóan, hogy megfeleljen a felhasználói igényeknek és kutatószobákat hozzon létre (társfinanszírozásban) a már meglevő kutatószobákon felül (korábbi példa erre a Szegeden és az ELTE Társadalomtudományi Karán létrehozott kutatószoba)	együttműködési lehetőség biztosítása a városi döntéshozó testületek és a PTE kutatóközpontjai és doktori iskolái között	várostervezés vezetésének kezdeményezése alapján a helyi stakeholderek számára lehetőséget biztosítani a helyi adatstratégia kialakításában való együttműködésre – beleértve a helyi adatbankot, a helyi KSH kutatószobát, és a helyi felméréseket: a módszer: adat living lab gyakorlás útján történő tanulás önképző módon és	legfelső helyi szabályozás és politikai döntéshozók

				a helyileg elérhető szakemberek (KSH, PTE, MTA RKK) segítségével történő kapacitásépítés	
Releváns stakeholderek	az önkormányzat várostervezési vezetése, az önkormányzati döntéshozók, a helyi KSH, a helyi közszolgáltatásokért felelős vállalatok (BIOKOM, TÜKE Busz, Pécs Holding, Családsegítő Szolgálat, szociális szolgáltató irodák), a Pécsi Tudományegyetem, a KLIKK helyi irodája, a helyi tanácsadó cégek, a PTE és MTA helyi intézetének kutatóközössége, a Pécsi Városfejlesztési Ügynökség és a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség	városi önkormányzat, PTE (kutatás és oktatás), a MTA helyi szervezete, a helyi tanácsadó cégek, a Pécsi Városfejlesztési Ügynökség és a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség	az önkormányzat várostervezési vezetése, a PTE	az önkormányzat várostervezési vezetése, az önkormányzati döntéshozók, a helyi KSH, a helyi közszolgáltatásokért felelős vállalatok (BIOKOM, TÜKE Busz, Pécs Holding, Családsegítő Szolgálat, szociális szolgáltató irodák), a Pécsi Tudományegyetem, a KLIKK helyi irodája, a helyi tanácsadó cégek, a PTE, a MTA helyi szervezeteinek kutatóközössége, a Pécsi Városfejlesztési Ügynökség és a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség	az önkormányzat várostervezési vezetése, az önkormányzati döntéshozók, a helyi KSH, a helyi közszolgáltatásokért felelős vállalatok (BIOKOM, TÜKE Busz, Pécs Holding, Családsegítő Szolgálat, szociális szolgáltató irodák), a KLIKK helyi irodája, a helyi tanácsadó cégek, a PTE és a MTA helyi szervezeteinek kutatóközössége, a Pécsi Városfejlesztési Ügynökség és a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség, a PTE stratégiájának készítői, a pécsi diaszpóra – a visszatérők számának, a diaszpóra beruházásainak és a hazautalások mértékének becslése

Politikai döntéshozatali szint	Pécs polgármestere, alpolgármestere, Pécs város képviselőtestülete, az önkormányzat stratégiai tervezési vezetése	városi önkormányzat, Pécs polgármestere, alpolgármestere, a KSH elnöke, a KSH társadalomstatistikai elnökhelyettese	Pécs polgármestere, alpolgármestere, Pécs város képviselőtestülete, az önkormányzat stratégiai tervezési vezetése	önkormányzat stratégiai tervezési vezetése Head of Planning at Municipality of Pécs, Head of Mayor's Cabinet	Pécs polgármestere, alpolgármestere, Pécs város képviselőtestülete, az önkormányzat stratégiai tervezési vezetése
Megelőző kísérlet a probléma megoldására	évente frissített, létező térinformatikai rendszer (Pécsi Geodézia Kft. kezelésében) melynek rétegei a fizikai infrastruktúrát fedik le, de bővíthetők társadalmi jelzőszámokkal MTA RKK ÁROP projektje keretében kidolgozott IKIR TÁRKI helyi önkormányzatok körében végzett longitudinális	a jelenlegi városstratégia készítése során (Pécs2030 városstratégia) először a városstratégiák készítése történetében megtörtént a népszámlálási adatok elemi szintű elemzése, mint a tényalapú politikai döntéshozás gyakorlati próbája – az adatok hozzáféréseinek problematikus mivolta (ti. Budapesten van KSH kutatószoba) miatt szükséges a helyi kutatószoba létrehozása	a Szeged Studies kutatás 2000 óta évente sikeresen zajló felvétel – ez jó példája a város és az ottani helyi egyetem együttműködésének a TÁRKI helyi önkormányzatok körében végzett longitudinális felvétele – helyi adatszolgáltatókon alapul, nem hagyományos területeket is tartalmaz, mint a szürke és a fekete foglalkoztatást, a hálázó kereskedelmet és a kivándorlók becslését	a jelenlegi városfejlesztési stratégiában (Pécs2030 városfejlesztési stratégia, 2014) a rövid távú fejlesztési stratégia fontos pontjaként szerepel a téma, az alábbi pontok szerint: társadalom monitoring rendszer, a fenntarthatóság jelzőszámai és a helyi adatbázis a stratégiai program keretében: Smart City a helyi városfejlesztésben való részvételben érdekelt szakértők kísérletet tettek a probléma kifejtésére és összehozták a releváns	2014 nyarán helyi stakeholder találkozót tartottak a PTE stratégiai vezetése, PMJV önkormányzata és polgármesteri hivatala vezetői részéről, valamint a helyi közszolgáltatók képviselői részvételével, konkrét gyakorlati problémák megbeszélése céljából (helyi közlekedés tömegközlekedéssel, illetve biciklivel), valamint elköteleződés kialakítása közös Pécs EgyetemVáros (UniverCity) stratégia létrehozása érdekében, amelyben a növekvő létszámú külföldi hallgatói

	felmérése VÁTI TeIR adatbázisa		MTA RKK ÁROP projekt IKIR Fejlesztési/fenntarthatósági indikátorok listája a Pécs2030 városfejlesztési koncepcióban és a Pécs2030 integrált településfejlesztési stratégiában	szereplőket a 2012-2013-ban a Városkooperáció égisze alatt a SEEMIG helyi tréningje és helyi kerekasztal megbeszélése szintén a helyi fejlesztési koalícióépítés helyszínéül szolgált azáltal, hogy minden helyi stakeholdernek lehetőséget biztosított a találkozásra és a helyi adatbankkal kapcsolatos témák megvitatására	bázis magasabb szintű szolgáltatásokkal való ellátásai is fontos szempont PMJV részvétele az Intercultural Cities elnevezésű európai uniós programban és városhálózatban, melynek a migránsok és a helyi társadalom közötti kölcsönös kapcsolatok és kulturális hatások ösztönzése a célkitűzése (a migránsok egyszerű integrációja helyett)
A tervezett tevékenységek rövidtávú (2/3 éves) eredményei	A helyi adatbank létrehozása, helyi kapacitásfejlesztés, a városfejlesztési stratégia monitoringjának első hullámban történő végrehajtása az adatbank felhasználásával – továbbfejlesztett tényleges döntéshozás a	KSH kutatószoba létrehozása Pécssett a városfejlesztési stratégia monitoringjának első hullámban történő végrehajtása a kutatószobában elérhető elemi adatok elemzése alapján – továbbfejlesztett	A migrációval, a fejlesztések értékelésével és a kivándorlás potenciáljával (hazautalások, tudástranszfer, diaszpóra befektetések potenciálja) kapcsolatos motivációs és attitűd vizsgálatok/adatok felhasználása a helyi fejlesztési stratégiában, és	a helyi stakeholderek intenzív együttműködése a helyi adatstratégia kérdésében helyi adatstratégia kidolgozása helyi adatbank létrehozása	bevándorlók, mint releváns csoport bevonása a helyi esélyegyenlőségi programba migrációs képzések létrehozása és akkreditálása (felsőfokú

	migráció, a munkaerőpiac és az emberi tőke területén a helyi kutatóközösség közreműködése az adatbank létrehozásában és használatában	tényalapú döntéshozás a migráció, a munkaerőpiac és az emberi tőke területén a helyi kutatóközösség részéről kutatószoba használat	legfőképp a helyi migrációs stratégiában	helyi KSH kutatószoba létrehozása	szakképzés, alapképzés és mesterképzés) Nemzetközi Hallgatói Szolgáltató Központ kialakítása a PTE-n, helyi stakeholderekkel történő együttműködésben
A tervezett tevékenységek hosszú távú (6/8 éves) eredményei	A városi stratégiák frissítése az adatbank használatával – a migrációs, munkaerőpiaci, emberi tőke és demográfiai adatok kiaknázásának továbbfejlesztése a tényalapú helyi döntéshozatal során a helyi kutatóközösség támaszkodhat az adatbankra az oktatásban, illetve új kutatási javaslatok megfogalmazásában	A városi stratégiák frissítése a helyi KSH kutatószobában rendelkezésre álló adatok alapján - a migrációs, munkaerőpiaci, emberi tőke és demográfiai adatok kiaknázásának továbbfejlesztése a tényalapú helyi döntéshozás során a helyi kutatóközösség támaszkodhat a helyi KSH kutatószobára oktatásban, illetve új kutatási javaslatok	A migrációval, a fejlesztések értékelésével és a kivándorlás potenciáljával (hazautalások, tudástranszfer, diaszpóra befektetések potenciálja) kapcsolatos motivációs és attitűd vizsgálatok/adatok felhasználása a helyi fejlesztési stratégiában, de legfőképp a helyi migrációs stratégiában	helyi adatbank és KSH kutatószoba, valamint a használatukhoz és működtetésükhöz szükséges helyi kapacitás	a helyi migrációs stratégia kialakítása migrációs asszisztens képzésben végzetek alkalmazása a PTE Nemzetközi Hallgatói Szolgáltató Központjában migrációs alap és mesterképzésben részt vettek alkalmazása a városi önkormányzatnál és a PTE Rektori Hivatal stratégiai és elemző részlegében

	a pécsi adatbank mintául szolgálhat más önkormányzatok számára	megfogalmazásában a pécsi KSH kutatószoba példaértékű lehet más önkormányzatok számára, illetve hasznosítható a városrégiós térségben			
Lehetséges kockázatok és megoldási javaslatok az előforduló kockázatokra	elégtelen források, a projektforrások hiánya akadályt jelent az adatbank és/vagy a szükséges humán kapacitás létrehozásában más, elsőbbséget élvező szükségletek finanszírozása veszélyezteti a pénzügyi fenntarthatóságot kihasználatlanság, tehát annak veszélye, hogy a politikai döntéshozók vagy helyi	a helyi KSH kutatószoba létrehozásához szükséges pénzügyi hozzájárulás (önrész) hiánya	az éves kérdőíves felmérés elindításához és folytatásához szükséges pénzügyi forrás hiánya	a jelenlegi városfejlesztési stratégiaalkotás folyamata elhúzódó volt és kiderült róla, hogy nem volt olyan intenzíven részvételi, mint ahogy azt a helyi szereplők várták, ami eltántoríthatja a helyi szereplőket, és megakadályozhatja, hogy az adat living lab kezdeményezés aktív résztvevői legyenek hangsúlyozni kell a konkrét és rövidtávú eredményeket, melyek az adat living lab-ben történő együttműködésen keresztül	a helyi szereplők egy részének érdeklődése hiányos: nem érzékelik a bevándorlást lehetőségként és/vagy erőtlennek érzik magukat a kivándorlással szemben (agyelszívás)

	kutatócsoportok nem használják az adatbankot – az elköteleződés és az érdeklődés hiánya veszélyezteti a minőséget			érhető el	
Kapcsolódás a nemzeti, európai szintű szabályozásokhoz, közpolitikákhoz	a Horizon 2020 hangsúlyozza a városi területek/ régiók fejlesztését – a helyi adatbank révén biztosíthatóak a magas színvonalú tények	a Horizon 2020 hangsúlyozza a városi területek/ régiók fejlesztését – a kutatószoba révén magas minőségű tényadatokon alapulhatnak a helyi stratégiák	a Horizon 2020 hangsúlyozza a városi területek/ régiók fejlesztését – mely fejlesztések a tervezett monitoring felmérés által biztosított magas minőségű tényadatokon alapulhatnak	CLLD (közösségi irányítású helyi fejlesztés), mint az EU településfejlesztési módszertani elve EU network of Living Labs	CLLD (közösségi irányítású helyi fejlesztés), mint az EU településfejlesztési módszertani elve
Pénzügyi megvalósíthatóság és fenntarthatóság	a létrehozás és a kapacitásépítés pénzügyi forrást igényel – amely előreláthatóan projektforrásokból finanszírozható a frissítésnek és a használatnak magától értetődővé kell válnia és nem igényelhet többletforrást –	a helyi KSH kutatószoba létrehozása a helyi kezdeményezésre támaszkodik, amelynek ki kell terjednie a pénzügyi kötelezettségvállalásra is, de csak a kezdeményezés időszakában, nem pedig a működési fázisban	mind a felmérés létrehozása, mind pedig az évenkénti felvétel pénzügyi támogatást igényel	az adat living lab relatív alacsony pénzügyi erőforrást igényel, sokkal inkább szükséges az együttműködő partnerek ideje és érdeklődése	a migrációs fórum relatív alacsony pénzügyi erőforrást igényel, ugyanakkor az együttműködők érdeklődését és újfajta szemléletét igényli a Nemzetközi Szolgáltató Központ kezdeti és folyamatos pénzügyi támogatást is igényel –

	ellentétben az adatbankkal, mely jelentősen csökkenti az adatgyűjtés költségeit a városstratégia készítésben és a helyi kutatásokban egyaránt				amely származhat a megnövekedett számú külföldi hallgatók tandíjából
Monitoring kivitelezése	főépítész	főépítész		főépítész	

Folyamatban lévő/tervezett beavatkozások	az adat living lab kezdeményezése folyamatban van mivel megnyílt az EU 2014-2020 projektfinanszírozási időszak, szükséges, hogy az adatbank létrehozása a helyi fontossági lista élére kerüljön annak érdekében, hogy lehetőségei a Horizon 2020 időszak alatt ki legyenek aknázva	mivel megnyílt az EU 2014-2020 projektfinanszírozási időszak, szükséges, hogy a helyi KSH kutatószoba létrehozása a helyi fontossági lista élére kerüljön annak érdekében, hogy lehetőségei érvényesüljenek a Horizon 2020 időszak alatt	mivel megnyílt az EU 2014-2020 projektfinanszírozási időszak, szükséges, hogy a Pécs Studies kutatás elindítása és rendszeresítése a helyi fontossági lista élére kerüljön annak érdekében, hogy lehetőségei érvényesüljenek a Horizon 2020 időszak alatt	az adat living lab kezdeményezése folyamatban van – a Pécs 2030 stratégia alkotás és a SEEMIG helyi partnerség építése nyomán a momentum adott az együttműködésre	az adat living lab kezdeményezése folyamatban van – a Pécs 2030 stratégia alkotás és a SEEMIG helyi partnerség építése nyomán a momentum adott az együttműködésre
--	--	---	--	--	--

10. Melléklet: A SEEMIG stratégiák alapjául szolgáló szakértői egyeztetések, tudományos és közpolitikai dokumentumok, illetve a projekt produktumai

A SEEMIG Stratégia alapjául az alábbi szakértői egyeztetések, tudományos és közpolitikai dokumentumok, illetve a SEEMIG projekt alábbi projekt produktumai szolgáltak:

SEEMIG Szakértői Egyeztetések

- Képzés 2014. január 14., Pécs MJV Önkormányzata
- Foresight gyakorlatok – 2013. november 23. – december 6., Központi Statisztikai Hivatal, Budapest
- Kormányzati-szakértői egyeztetés – 2014. április 8., Pécs MJV Önkormányzata
- Fókuszcsoport – 2014. március 26., KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest
- Helyi Kerekasztal – 2014. június 2., Pécs MJV Önkormányzata

A három magyar SEEMIG partnerintézményen (Központi Statisztikai Hivatal, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Pécs MJV Önkormányzata) és a megfigyelő partnereken (Belügyminisztérium, Európai Migrációs Hálózat – Magyar Kontaktpont, Visegrádi Statisztikai Társaság) kívül számos egyéb intézmény képviselői vettek részt a SEEMIG projekt eseményein. Ezek, a teljesség igénye nélkül a következők: Emberi Erőforrások Minisztériuma, Nemzetgazdasági Minisztérium, Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, Országos Egészségbiztosítási Pénztár, Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság, Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala, Magyar Tudományos Akadémia, Baranya Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja, Budapest Főváros Önkormányzata, Pécsi Tudományegyetem, Budapesti Corvinus Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem, Közép-Európai Egyetem, Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület, Gyere Haza Alapítvány, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Erdélyi Magyarok Egyesülete, Milestone Intézet, Artemisszió Alapítvány, ID Research Kutatási és Képzési Kft., Liga Szakszervezetek, és még sokan mások.

Hivatkozott tudományos és közpolitikai dokumentumok

- Magyarország Migrációs Stratégiája (1698/2013 sz. kormányrendelet, 2013. X. 4).
- Pécs 2030 Városfejlesztési Kocepció (2014)
- Pécs MJV Integrált Településfejlesztési Stratégiája (2014)
- Dorothee Bohle, Béla Greskovits. Capitalist Diversity on Europe's Periphery. Cornell University Press, 2012.
- Németh Zsolt, Az urbanizáció és a térbeli társadalomszerkezet változása. Magyarországon 1990 és 2001 között. KSH NKI, 2011.

Komlódiné Pozsgai Gyöngyi. A külföldi hallgatók szerepe a helyi gazdaságélénkítésben.

<https://www.facebook.com/pecsavarosaholjoelni/posts/345939468893368> (a Pécs2030 városfejlesztési koncepció és településfejlesztési stratégia partnerségi oldala), elérés 2014.08.15-én

- Melegh, Attila: Net Migration and Historical Development in Southeastern Europe since 1950. Hungarian Historical Review 1, no. 3–4 (2012): 415–453
- Böröcz, József (2012): Regimes of Remittance Dependency: Global Structures and Trajectories of the Former Soviet 'Bloc', a SEEMIG projekt számára készített kézirat.

Részletes SEEMIG projekt produktumok (angol nyelven)

Az alábbi SEEMIG projekt produktumok kerültek felhasználásra a SEEMIG Stratégiában (<http://www.seemig.eu/index.php/downloads-project-outputs>):

- Conceptual framework for modelling longer term migratory, labour market and human capital processes in 8 South East European countries
- Dynamic historical analysis of migratory, labour market and human capital processes – country report for Hungary, local chapter on Pécs
- Dynamic historical analysis of migratory, labour market and human capital processes - synthesis report for 8 South East European countries
- Analysis of existing migratory data production systems and data sources – country report for Hungary, local chapter on Pécs

- Action Plan to improve and enhance the migratory data production system and data sources in Hungary
- Analysis of existing migratory data production systems and data sources – synthesis report for 8 South East European countries
- Surveying emigration - report on the first stage of the pilot study in Hungary and Serbia
- Comparative analysis of existing major population projections in 8 South East European countries
- Population projections and forecasts in Hungary and Slovakia
- Foresight report on Hungary
- Foresight synthesis report for 8 South East European countries
- Focus Group report on Hungary